

Quando ob-
liget prae-
ceptum de-
nuntiandi
haereticos
aut suspec-
tos.

Notandum II°. Certum esse quod non tantum superiores regulares (quibus directe imponitur onus denunciandi ex decreto Alexandri VII edito anno 1660), sed omnes fideles tenentur ad denunciandum criminosos de haeresi etiam leviter suspectos, ut loquitur decretum; dum in fine ejus statuit Pontifex: *Decretum hoc... omnes ubique existentes arctare et afficere*. Et ita cum communi sentiunt Salmant. 1°.

Sed bene hic advertunt 1° minime esse denunciandum illum de quo habeatur suspicio ex levibus indiciis, v. gr. si audias crimen alicujus a testibus parum fide dignis. Ita Navarrus, Sayrus, Corduba, cum Salmant. 2°. — Advertunt 2° quod ut sit obligatio ad aliquem denunciandum, requiritur ut ille sit haereticus proprius et pertinax; non vero si nimirum per ignorantiam, metum, incuriam, lapsum lin-

guae, fidei protulerit injuriam, de qua si secreto corrigitur, sine dubio censeatur abjuraturus. Ita Salmant. 3° cum aliis. Hinc inferunt Bonacina et Farinacius, apud Salmant. 4°, ac Potestà 5°, minime esse denunciandum hominem simplicem et pium, seu concionatorem aliquam propositionem haereticalem ex incuria proferentem; praesumitur enim non ex animo locutus esse.

Notandum III°. Juxta jus commune b), eos qui advertenter negligunt haereticos denunciare, incurrere excommunicationem ferendam: etsi, juxta edictum Hispaniarum, ibi incuratur excommunicatio ipso facto et reservata. — Utrum autem in aliis regionibus haec excommunicatio sit reservata? Affirmant Salmant. c) et Potestà 6°, qui affert decretum S. Congregationis; sed negant Lupus c) apud Potestà, et Bonacina d).

Poenae
contra o-
mittentes
denunti-
ationem.

Quinam
a testifican-
do rejiciantur.

DUBIUM VI.

De Testibus.

255. *Quomodo debeant esse et testificari testes ad probandum.* — 256. *Qui rejiciuntur.* 1°. *Servi.* 2°. *Mulieres.* 3°. *Minores.* 4°. *Inimici.* 5°. *Conjuncti et domestici.* 6°. *Infames.* 7°. *Perjuri.* 8°. *Socii criminis.* 9°. *Personae inopes et viles.* 10°. *Deliri et semifatui.* — 257. *In quibus casibus sufficit dictum unius testis.* — 258. *Quid, si unus testis deponat de una propositione haeretica, et alius de altera.* — 259. *An semper sufficiant duo testes ad probandum.* — 260. *Quales debent esse testes, ut plene probent.* — 261. *An laici repellantur a testificando contra clericos. Quid e converso.* — 262. *An testes inepti, ut supra, faciant indicium.* — 263. *An religiosi probent in causa sui monasterii.* — 264. *An et quando quis testari teneatur.* — 265. *An testis teneatur fateri veritatem judici non legitime interroganti.* — 266. *Quando judex legitime interroget.* — 267. *An testis teneatur manifestare crimen, si accusator unicum testem afferat.* — 268. *Non teneris manifestare judici etiam legitime interroganti: 1°. Si scias rem ex confessione. 2°. Sub secreto. 3°. Si tibi immineat damnum. 4°. Si accepisti a parum fide dignis. 5°. Si rem accepisti per injuriam. 6°. Si alter probabiliter non peccavit.* — 269. *Ad quid teneatur falsum testatus.* — 270. *Quando peccent testes.* — *Dub. 1. An peccent contra justitiam, si se abscondant ne citentur.* *Dub. 2. An, si fugiant post citationem.* *Dub. 3. An, si interrogati veritatem occultent.* — 271. *Quomodo facienda est depositio testium.*

Requisita
in testibus
ad proban-
dum.

255. — « Suppono, ad legitimam et ple-
nam in iudicio probationem requiri duos
testes, eosque debere 1°. Externo sensu

« percepisse id de quo testantur. 2°. De
« eodem facto et crimine, cum iisdem cir-
« cumstantiis, deponere; alioqui erunt te-

1 Tr. 21, cap. 3, n. 95 et 102. — Navar., consil. 3 de haereticis; cfr. Man., cap. 25, n. 46, v. Tertium. — Seyr., Clav., lib. 12, cap. 14, n. 33. — Cordub., Sum., qu. 64, cas. 6. — 2 Tr. 21, cap. 3, n. 117. — 3 Loc. cit. — Bonac., Tract.

var., disp. 6, punct. 1, § 8, n. 5. — Farinac., de Haeresi, qu. 197, n. 39. — 4 Loc. cit., n. 117. — 5 Tom. 2, n. 258 et 259. — 6 Tom. 2, num. 641. — Decret. S. Inquisit., de die 3 Januar. 1623. — Potest., loc. cit.

b) Cap. *Excommunicamus 15, de haereticis*, prout in corpore juris jacet, hoc non habet; sed solum prout in extenso habetur tota haec constitutio apud Peña.

c) Salmant., tr. 21, cap. 3, n. 116, reserva-

tam esse ajunt excommunicationem ex decreto S. Inquisitionis, quousque scilicet denuntiet. Eademque sententiam tenet Lupus, in edict. S. Inquisit., lib. 7, dist. 2, art. 1, diff. 1.

d) Bonacina, disp. 6, de Obligat. denun-

« stes tantum singulares, ut vocant, qui
« non faciunt plenam probationem. 3°. Esse
« omni exceptione majores, in quibus sci-
« licet nulla desideretur conditio, quomi-
« nus testari possint; juxta versum vul-
« garem:

Conditio, sexus, aetas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

256. — « Hinc a testando rejiciuntur:
« 1°. Servi.

« 2°. Mulieres ». [Intellige tamen hoc
de jure canonico 1; non vero de jure ci-
vili, tam in causis civilibus quam crimi-
nalibus: ut Gomez, Sanchez, Trullench,
apud Salmant. 2°. — Verumtamen ad reum
damnandum nec plures etiam mulieres
sufficiunt. Vide Salmant. 3].

« 3°. Minores viginti annis, in crimina-
« libus: in civilibus autem, impuberes ». —
[Isti tamen, etsi ad probandum non
sufficiant nisi in crimine laesae majestatis,
fundant tamen indicium etiam ad tortu-
ram. Salmant. 4].

« 4°. Inimici ». — [Licet sint reconci-
liati, sed de recenti; secus, si ex longo
tempore. Et hoc etiam in delictis laesae
majestatis: et etiamsi inimicitia non fuerit
gravis, ut dicunt Salmant. a) cum com-
muni].

« 5°. Sanguine juncti », [Usque ad quar-
tum gradum; ut Salmant. 5: nisi sit crimen
haeresis. Vide alia circa hoc punctum
apud Salmant. 6] « et domestici »; [Ut fa-
mulus, coloni.] « exceptis quibusdam casibus
« apud Lessium 7 ».

1 Ex can. *Mulierem 17*, caus. 33, qu. 5. — Anton. Gomez, Variar. resolut. tom. 3, cap. 12, n. 13. — Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 14, n. 3. — Trull., lib. 8, cap. 3, dub. 4, n. 2. — 2 Tr. 29, cap. 3, n. 5. — 3 Loc. cit., n. 7. —

« 6°. Infames ». [Sive de jure, id est per
sententiam, sive de facto. — Quinam au-
tem dicantur infames? Vide can. *Infames*, [caus.] 6, qu. 1, et Salmant. 8].

« 7°. Perjuri.

« 8°. Socii criminis ». [Excipe si crimen
sit haeresis vel maleficii, vel tale quod
non possit sine socio patrari. Salmant. 9
cum aliis. — An autem duo socii criminis
faciant saltem semiplenam probationem
contra tertium socium? Affirmat Les-
sius 10; sed plures alii negant apud b) Sal-
mant.].

« 9°. Personae inopes et viles ». — [Nisi
sint probatae vitae. Vide Salmant. 11].

« 10°. Deliri et semifatui; ex quibus
« tamen ii qui solo jure positivo ad testan-
« dum sunt inhabiles, possunt admitti in
« criminibus exceptis ».

257. — Notandum quod unicus testis
sufficit ad probandum in aliquibus casibus;
etenim:

Quando u-
nicus testis
sufficiat.

1°. Testimonium unius sat est ad im-
pediendum matrimonium illegitimum, ex
cap. *Praeterea 12, de sponsal.* — Debet
hic tamen jurare se impedimentum certo
scire; et non sufficit si testis sit de solo
auditu, nisi impedimentum sit consanguini-
tatis, et adsit alius testis de certa scientia,
licet hic deponat sine juramento. Ita
Sanchez a) et Salmant. a). — Sola tamen
fama sufficit ad impediendum matrimo-
nium.

2°. Testimonium solius episcopi sufficit
ad probandum in judicialibus attinentibus
ad suum munus, si testetur in scriptura

4 Loc. cit., n. 8 et 9. — 5 Loc. cit., n. 21. — 6 Loc. cit., n. 21 et seqq. — 7 Lib. 2, cap. 30, n. 38. — 8 Tr. 29, cap. 3, n. 10 et 11. — 9 Loc. cit., n. 15 et 16. — 10 Cap. 29, dub. 17, n. 161. — 11 Tr. 29, cap. 3, n. 17.

tandi, punct. 2, n. 12, negat jure communi,
et non obstante edicto S. Inquisitionis de die
3 Januar. 1623, incurri excommunicationem
ipso facto ab iis qui haereticos non denun-
tiant.

256. — a) Salmant., loc. cit., n. 12, dicunt
inimicos a testando repelli, « maxime si ini-
micitiae sint capitales aut graves ». Inferius
tamen subdunt inimicum posse admitti iudicis
arbitrio, « quando inimicitia est levis, quia
cum nequeat prudenter suspicari, quod falso
jurabit, poterit ad testificandum vocari ».

b) Apud Salmanticenses id reperire ne-
quivi; immo, tr. 29, cap. 3, n. 16, Salmant.

plures auctores adducunt qui docent eo casu
plenam probationem dari, unde reus damnari
possit.

257. — a) Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 5,
dub. 10, n. 1, ait satis esse ad impediendum
illegitimum matrimonium unum testem, qui
certo sciat impedimentum, « nisi sit probabilis
conjectura in contrarium ». — Salmant., tr. 9,
de Matr., cap. 8, n. 106 et 107, concordant,
nisi quod de consanguinitate impedimentum
scribunt: « Si de consanguinitate deponat,
certum gradum assignans, illi creditur si sub
juramento affirmet se audivisse a duobus suis
majoribus fide dignis ».

suo sigillo obsignata. — Salmant. ¹ cum Baldo, Mascardo, etc.

3°. Ad delicta religiosorum punienda sufficit testimonium unius, si delictum sit tale ut aliter probari non possit. Et ita religiosus sollicitans poenitentem, per illam tantum denuntiatus potest puniri aliqua poena arbitraria; sed non ordinaria. Sanchez ^{b)}, Salmant. ² cum aliis. Et idem docent ibi Valentia et Sotus, pro culpulis levis. — Caeterum in criminibus gravibus quae gravem merentur punitionem, recte tenent et absolute Salmant. ³ cum Peyrino et Pellizzario (contra Sanchez et alios), requiri omnino saltem duos testes; quia fama religiosorum non debet minus aestimari quam fama saecularium.

4°. Credendum est officiali publico testificanti de aliquo crimine levi; secus, de gravi. Barbosa ^{c)}, Farinacius, etc. cum Salmant. ⁴. — Et idem dicunt de perito in sua arte, v. gr. si medicus testificetur mortem alicujus causatam fuisse a vulnere. Salmant. ⁵ cum aliis.

5°. Unicus testis probat quando agitur de laesione minoris. Barbosa ^{d)}, Gabrielus, Salmant. ⁶. — Sic etiam probat interpretis alicujus linguae ignotae. Sic etiam probat persona cui standum dicit testator in suo testamento. Unicus quoque testis probat miraculum. Salmant. ⁷ cum aliis.

258. — Sed quaeritur hic: *Si unus testis deponat de una propositione haeretica, et alius de altera; an isti plene probent aliquem esse haeticum?*

Gomez, Barbosa ^{a)}, etc. affirmant pro-

bare illum esse haeticum in genere. — Sed longe probabilius Lessius ⁸; Rodriguez ^{b)}, Villalobos ^{b)}, etc. cum Salmant. ⁹ negant tales testes facere plenam probationem, licet faciant plus quam semiplenam. Ratio, quia, cum non probatur prius haeresis in specie, non potest probari haeresis in genere. — Excipe tamen crimen sollicitationis in confessione, quod per testes singulares comprobatur, concurrentibus tamen aliis indiciis et praesumptionibus.

259. — Exceptis autem supradictis casibus, ad probandum requiruntur et sufficient duo testes in causa tam civili quam criminali; ex Deuter. xvii, 6: *In ore duorum vel trium testimonium peribit qui interficietur*. Et ex Joan. viii: *Duorum hominum testimonium verum est*. Ratio, quia ad humanas actiones probandas sufficit certitudo moralis et probabilis. Ita S. Thomas ¹⁰, Lessius, Sotus et Salmant. ¹¹ communiter.

Ab hoc tamen excipiuntur aliqui casus, in quibus jus positivum requirit majorem numerum testium, nempe ad probanda testamenta, ad damnandos episcopos vel clericos. Nam ad condemnandum episcopum requiruntur duodecim testes; et ad condemnandum sacerdotem seu clericum requiruntur saltem plus quam duo. Vide Salmant. ¹².

260. — Praeterea testes ut plene probent requiruntur: 1°. Ut sint contestes, ita ut convenient non solum in substantia actus, sed etiam in principalibus circum-

Duo testes de diversa propositione non probant haeresim.

Ut deponant cum juramento.

Alias requiruntur et sufficient duo testes.

Ut per se immediate rem perceperint.

Quandoque requiruntur plures.

Requiruntur ut testes convenient.

Testib., qu. 56, art. 11, n. 382 et 383. — ⁴ Loc. cit., n. 36. — ⁵ Loc. cit. — Anton. Gabriel., Commun. conclus., lib. 1, tit. de Testib., concl. 1, n. 38. — ⁶ Loc. cit., n. 37. — ⁷ Loc. cit. — Anton. Gomez, Variar. tom. 3, cap. 12, num. 12. — ⁸ Lib. 2, cap. 30, n. 38. — ⁹ Tr. 29, cap. 3, n. 38. — ¹⁰ 2^a 2^{ae}, qu. 70, art. 2. — Less., cap. 30, dub. 4. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 2. — ¹¹ Loc. cit., n. 43. — ¹² Loc. cit., n. 44 et 47.

stantiis, id est persona, loco, tempore, modo; nisi circumstantiae sint parvi momenti, puta si unus dicat casum contigisse hora tertia; alius, quarta: unus, tempus fuisse nubilosum; alius, serenum, et similes. — Ita S. Thomas ¹, Salmant. ².

Requiruntur 2°. Ut testes deponant cum juramento; alias non probant: ex cap. *Tuis questionibus 39, de testib.*; et ex cap. *51, de testib.*, ubi ait Panormitanus: *Etiam episcopo non creditur ut testi (in praejudicium tertii), sine juramento*.

Requiruntur 3°. Ut testes per se immediate rem perceperint externe eo sensu quo res percipitur, puta, ut ipsi viderint occidentem, audierint blasphemantem, etc. ³. Vide Salmant. ⁴ cum Silvestro, Panormitano, Tabiena et communi. — At in hoc notandum quod nec etiam sufficient ad plene probandum testes qui deponunt audivisse quidem per se, sed mediate, id est medio pariete, cortina, quin viderint etiam loquentem; ut Salmant. ⁵ cum Farinacio et aliis. Hoc autem currit in causa criminali; non autem civili: excepto testamento, ubi requiritur ut testes non solum audiant, sed etiam videant testatorem loquentem, ex leg. *Si non speciali, C. de testam.* Salmant. ⁶.

Testes autem de auditu alieno, nempe qui crimen narrari audiverint ab uno vel duobus testibus de visu, non solum non probant, sed nec etiam semiplenam probationem faciunt; ut Salmant. ⁷ cum Miranda, Farinacio ^{a)} et communi jurista- rum. — Quando vero adsint plures con-

testes pro reo, et plures contra, standum est pro reo; ut docet S. Thomas ^{b)}. Etiam si testes contrarii sint majores dignitate; ut Salmant. ⁸ cum Panormitano, Menochio, etc.

261. — Adde quod laici in criminalibus repelluntur a testificando contra clericos ⁹. — In aliquo tamen casu possunt episcopi uti laicis testibus probatae vitae ad probanda crimina suorum subditorum: e converso clerici et religiosi possunt testificari contra laicos, etsi ad hoc non possint compelli a iudice saeculari, ex can. *Quamquam sacerdotum, [caus.] 14, qu. 2*. — Ex praefato tamen textu clare deducitur, non posse clericum testificari coram iudice saeculari, sine licentia sui superioris. An autem testimonium clerici sine licentia praelati valeat? Affirmandum probabiliter cum Sanchez ¹⁰, Trullench, Azor, etc. ac Salmant. ¹¹; contra alios, qui dicunt non valere testimonium clerici, sed tunc tantum cum is vi compulsus deponit. — Clericis autem et religiosi non videtur esse vetitum testes esse in instrumentis, cum hoc nullibi interdicitur. Vide Sanchez ¹² et Salmant. ¹³.

262. — Notandum 1°. Quod testes inepti (numerati ut supra, apud Busenbaum), si deponant, faciunt aliquid indicium, sed non plenum nec sufficiens ad torturam; immo servi vel graviter inimici omnino repelluntur. Sed si crimen commissum est noctu vel in aliquo loco secreto, tunc facile admittuntur. — Deinde, si testes sint inepti principaliter ob favorem partis,

¹ Tr. 29, cap. 3, n. 34. — Bald., in leg. 22, *Si qua per calumniam*, C. de episc. et clericis, num. 5. — Mascard., de Probationib., concl. 991, n. 1 et 2. — ² Tr. 29, cap. 3, n. 35. — Valent., in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 5, qu. 14, punct. 2, i. f. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 2, ad 1, i. f. — ³ Loc. cit. — Peyrin., Formular., lit. T, cap. 3, num. 7. — Pellis., tr. 9, cap. 4, num. 138. — Sanch., Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 12, num. 4. — Farinac., Prax. criminal., de

Testib., qu. 56, art. 11, n. 382 et 383. — ⁴ Loc. cit., n. 36. — ⁵ Loc. cit. — Anton. Gabriel., Commun. conclus., lib. 1, tit. de Testib., concl. 1, n. 38. — ⁶ Loc. cit., n. 37. — ⁷ Loc. cit. — Anton. Gomez, Variar. tom. 3, cap. 12, num. 12. — ⁸ Lib. 2, cap. 30, n. 38. — ⁹ Tr. 29, cap. 3, n. 38. — ¹⁰ 2^a 2^{ae}, qu. 70, art. 2. — Less., cap. 30, dub. 4. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 2. — ¹¹ Loc. cit., n. 43. — ¹² Loc. cit., n. 44 et 47.

^{b)} Sanchez, loc. cit., dub. 12, n. 4, quaerens universim an testes singulares probationem faciant: « Quando, inquit, non proceditur ad integram poenam, sed ad aliquam quae potius poenitentia sit et medicina ad delinquentis emendam, tunc sat sunt testes singulares de diversis factis similibus deponentes contra aliquam determinatam personam ».

^{c)} Barbosa, in cap. In omni negotio, lib. 2, tit. 20, n. 11, satis esse ait unum testem « in

officiali, cui solum dicenti se nuntiasset vel citasset creditur ».

^{d)} Barbosa, loc. cit., postquam negavit satis esse unum testem, suum dictum explicat, n. 6: « Limita, quando non agitur de alicujus praejudicio ».

258. — ^{a)} Barbosa, loc. cit., n. 32: « Causa haeresis, inquit, quae probatur per testes singulares ».

^{b)} Rodriguez, Quaest. regul., tom. 2, qu. 9,

art. 4, concl. 2; Villalobos, part. 2, tr. 17, diff. 3, n. 5, insinuant facere plus quam semiplenam probationem, in quantum asserunt ex ejusmodi depositione imponi reo onus se purgandi.

260. — ^{a)} Farinacius, loc. cit., n. 88, negat utique testes de auditu probationem facere, quando scilicet unus ab aliquo, et alter ab alio sese audivisse testatur; si tamen unus

de Ordine judiciar., qu. 17, art. 2, concl. 3. — ⁸ Tr. 29, cap. 3, n. 54. — Panorm., in cap. *Ex litteris 3*, de probationib., n. 1. — Menoch., de Arbitrar. judic., lib. 2, cas. 98, n. 4 et 5. — ⁹ Ex can. 2 et seqq., caus. 2, qu. 7. — ¹⁰ Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 17, n. 2; cfr. Decal., lib. 6, cap. 13, n. 108 et 109. — Trull., lib. 8, cap. 3, dub. 4, num. 17. — Azor, part. 3, lib. 13, cap. 28, dub. 1. — ¹¹ Tr. 29, cap. 3, n. 28. — ¹² Decal., lib. 6, cap. 13, n. 105 et 106. — ¹³ Tr. 29, cap. 3, n. 29.

vel plures ajunt se a pluribus audivisse, v. g. si duo aut plures vel unus concordés dixerint se audivisse a Cajo et Sempronio, ceteri vero vel alter a Titio et Maevio, Farinacius, n. 89, affirmat probationem facere.

^{b)} S. Thomas, 2^a 2^{ae}, qu. 70, art. 2, ad 2, asserit standum esse in iudicio pro reo, quando scilicet testes aequales sunt numero, et dignitate pares.

Quid de laicis contra clericos.

Testimonium clericum sine licentia praelati, validum.

In quibus clericis et religiosi possint esse testes.

Testes inepti, quale indicium faciant.

ut inimici, domestici, etc., si pars eos admittit, iudex non valet eos repellere. — Vide Salmant. ¹.

Religiosus in causa monasterii, etc. potest esse testis.

263. — Notandum 2°. Quod religiosus in causa sui monasterii bene potest testificari, ex cap. *Insuper statuimus, de testib. et attestat.* Et idem dicitur de canonico in causa sui capituli, de clerico in causa suae ecclesiae, et de collegiali in causa sui collegii, quotiescumque in causa ipsi nullum interesse habeant particulare. Advertendum tamen est istorum testimonium non esse omnino integrum; et insuper non esse admittendum quando alii testes haberi possint. — Salmant. ² cum aliis.

264. — « Quaer. I^o. An et quando tenetur quis testari? — II°. Ad quid tenetur qui non vult testari, aut qui falsa est testatus? »

Quando quis tenetur testari.

« Resp. I^o. Non tenetur quis testari, « nisi vel ex caritate, cum ita necessarium est ad avertendum grande malum « proximi aut reipublicae; vel ex praeecepto, cum iudex seu superior habens « potestatem ita legitime praecipit. — In « quo ultimo casu, si fugias aut occultes te antequam ad testandum citeris, « non peccabis contra justitiam; ideoque « nec teneberis restituere; ut contra multos docent Valentia et Lessius. Ratio, « quia tibi necdum est praeeceptum: si « testimonio, id ex praeecepto oritur. — « Immo, etsi sit communis sententia, ad « restitutionem teneri eum qui a iudice « citatus fugit, vel testimonium fraude declinavit (cum sit efficax et moralis causa « ut iudex sententiam ferat in alterius « damnum): non tamen est improbable quod docent Molina et Lessius, non teneri ^{a)}. Ratio, quia citatio intimata non « inducit obligationem justitiae, sed tantum obedientiae; proindeque non com- « parens contumax tantum est et inobe-

¹ Tr. 29, cap. 3, n. 31. — ² Loc. cit., n. 41. — Valent., in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 5, qu. 14, punct. 1, assert. 3, v. *Si vero*. — Less., cap. 30, dub. 8, n. 58. — Molina, de Just. et Jure, tr. 2, disp. 83, n. 9. — Less., lib. 2, cap. 30, dub. 8, n. 59. — ³ Loc. cit., dub. 6 et seqq. — Bonac., disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 3, n. 12. — ⁴ Lib. 3, tr. 6, cap. 4, n. 8 et 9.

« diens, non autem injustus. Lessius ³. « Vide Bonacina, Laymann. ⁴ ».

265. — Hic notandum, certum esse quod iudici non legitime interroganti testis non tenetur fateri veritatem; tunc enim poterit licite respondere (etiam cum iuramento) *crimen nescire*, ita ut teneatur illud ei manifestare. Ita S. Thomas ⁵, ubi ait quod eo casu *non tenetur accusatus respondere, sed potest vel per appellationem vel aliter licite subterfugere*. — Et idem communis doctorum dicit etiam de teste. Vide dicta *de restrictione non pure mentali*, Lib. III, n. 154.

266. — Sed quaeritur 1°. *Quandonam iudex legitime interroget?*

Resp. Quando adest semiplena probatio, puta unus testis de visu vel auditu proprio, ut supra; vel si adest notorietas aut infamia criminis, vel indicia evidenteria; vel si accusator se offerat ad delictum pluribus testibus probandum (alias, etiamsi plures testes adsint de aliquo crimine, nemo eorum teneretur crimen revelare). Omnia haec enim aequivalent semiplenae probationi; qua interveniente delictum non dicitur amplius secretum: ideo iudex tunc habet jus ut testis veritatem manifestet. — Ita communiter Lessius ⁶; Navarrus et alii cum Salmant. ⁷. Qui advertunt ⁸ cum Sayro quod ut testis teneatur tunc respondere, requiritur ut infamia, vel semiplena probatio, vel indicia (ut supra) sint jam probata, et a iudice manifestentur: nisi constet iudicem esse probum, et asserat se legitime interrogare.

267. — Quaeritur hinc 2°. *Utrum, quando non adest semiplena probatio, sive infamia, vel evidenteria indicia criminis (ut diximus), si accusator unicum testem tantum afferat, teneatur hic testis veritatem manifestare?*

Affirmant Salmant. ⁹ cum Soto, Valentia, etc.; quia (dicunt) quando adest

⁵ 2^a 2^{ae}, qu. 69, art. 1, corp. — ⁶ Cap. 30, dub. 6. — Navar., Man., cap. 18, n. 38 et 39. — ⁷ Tr. 29, cap. 3, n. 56 et 57. — ⁸ Loc. cit., n. 62. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 20, n. 2. — ⁹ Tr. 29, cap. 3, n. 60 et 61. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 1, ad 1. — Valent., in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 5, qu. 14, punct. 1, init.

in causa sit « ut is in cuius favorem verum dicere tenebatur, alios non adhibeat testes, eaque ratione jus suum non defendat ».

Testis non tenetur iudici illegitime interroganti.

Ubi deest semiplena probatio, unicus testis illegitime interrogatur.

Legitime interroganti non semper respondendum.

Quandonam iudex legitime interroget.

accusator conscius de crimine, et unicus testis, jam reus censetur aequivalenter infamatus. — Sed probabiliter negant Roncaglia ¹ cum Lessio, Passerino; item Silvester, Navarrus et Bañez ^{a)}, apud Salmant. ², juxta supra posita. Et idem clare videtur docere S. Thomas ³, ubi dicit tunc legitime testem interrogari, quando *in manifestis et in his de quibus infamia praecessit* interrogatur. Ergo non legitime interrogat iudex, quando non praecessit vel notorietas (hoc enim significat *in manifestis*), vel infamia, aut alia semiplena probatio, ut supra.

268. — « Resp. II°. Etiam legitime et « juridice interrogatus, non teneris testari « sequentibus casibus:

« 1°. Si scias rem ex confessione. « 2°. Si accepisti sub secreto naturali ».

[Etiam sub secreto tantum commisso; ut S. Thomas ⁴, et communis cum Silvestro et Salmant. ⁵, contra Sotum: quia praeeptum naturale praefendum est praeecepto iudicis. Vide dicta *Lib. IV, n. 49*). Intellige tamen, nisi imminet damnum commune, vel nisi aliunde scias; tunc enim teneris ad manifestandum, ut communiter DD. cum Salmant. ⁶] « ut « consiliarius, advocatus, medicus, etc. — « Modo tamen non sit necessarium ad « magnum reipublicae vel proximi malum « avertendum ». [Ut S. Thomas ⁷, et Salmant. ⁸ cum communi]. « Tunc enim licet « tale secretum detegere, etiamsi iurasses « te nulli dicturum: quia tale iuramentum « non obligat, cum jure naturae tenearis « ad contrarium. Vide Laymann ⁹.

¹ Tr. 15, qu. 3, de Testib., cap. 1, qu. 4, resp. 2. — Less., cap. 30, dub. 6, n. 49. — Passer., Regular. tribun., qu. 8, art. 7, n. 31. — Silvest., v. *Testis*, qu. 8, § *Primum*. — Navar., in cap. *Inter verba*, concl. 6, coroll. 64, n. 708 et seqq. (edit. Veneta 1594). — ² Tr. 29, cap. 3, num. 59. — ³ 2^a 2^{ae}, qu. 70, art. 1. — ⁴ Loc. cit., ad 2. — Silvest., v. *Testis*, qu. 8, § *Secundum*. — ⁵ Tr. 29, cap. 3, n. 65. — Sotus, de Just., lib. 5, qu. 7, art. 1, ad 1. — ⁶ Loc. cit.,

« 3°. Si ex testimonio tibi vel tuis imineat notabile damnum: nisi tamen « damnum publicum vel privatum alie- « num praevaleat; ut notat card. de Lu- « go ¹⁰. — Unde communiter non teneris « testari contra consanguineum.

« 4°. Si a viris non sat fide dignis ac- « cepisti; tunc enim potes te habere ac « si nihil scires ». — [Immo Sanchez ¹¹; et Navarrus ^{a)}, Sotus, Aragon ^{b)} et alii, cum Salmant. ¹², dicunt testes de auditu alieno non teneri ad manifestandum, quando iudex nihil aliud ab eis exigit nisi ut dicant id quod sciunt. Quia, ajunt, scire proprie non est credere, sed veritatem perceptam visu vel alio sensu in mente retinere: quaecumque autem alia notitia pertinet ad iudicium, non ad scientiam].

« 5°. Si factum intellexisti per injuriam, « v. gr. aperiendo litteras, cogendo alium « ad revelationem, etc. — Laymann ¹³, « Molina ¹⁴.

« 6°. Si alter probabiliter in facto non « peccaverit, vel propter ignorantiam, vel « quia rem aliquam accepit in occultam « compensationem debiti, ex quo tam- « quam de fure inquiratur. Ratio, quia « mens iudicis est inquirere de delicto. — « Vide Azor ¹⁵, Filliuccium, Bonacina ¹⁶, « Laymann. ¹⁷ ».

269. — « Resp. III°. Qui sciens falsum « testatus est, per quod alteri fuit efficax « causa damni, tenetur ad impeditionem « vel reparationem omnium damnorum « quae causantur. Item tenetur revocare « cum pari suo damno, et periculo etiam « vitae, si reus de ea periclitetur, et pu- « tetur revocando aliquid effecturus. Ita

Testis falsus ad quid teneatur.

n. 70. — ⁷ Loc. cit., art. 1, ad 2. — ⁸ Tr. 29, cap. 3, n. 68. — ⁹ Lib. 3, tr. 6, cap. 4, n. 9. — ¹⁰ De Just. et Jure, disp. 39, num. 10. — ¹¹ Decal., lib. 3, cap. 7, num. 5. — Sotus, in 4, dist. 18, qu. 4, art. 5, solut. ad 4. — ¹² Loc. cit., n. 69. — ¹³ Lib. 3, tr. 6, cap. 4, n. 9, iv. — ¹⁴ De Just. et Jure, tr. 4, disp. 5, n. 5. — ¹⁵ Part. 3, lib. 13, cap. 27. — ¹⁶ Fill., tr. 40, cap. 8, n. 230. — ¹⁷ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 3. — ¹⁸ Loc. cit., n. 9.

267. — ^{a)} Bañez, in *2am 2ae, qu. 70, art. 1, concl. 4*, haec dumtaxat habet: « Quando accusator non tenetur accusare, et tamen licitum est illi accusare, non tenetur testis ultro se offerre ad testificandum ».

268. — ^{a)} Navarrus non videtur recte a Salmant. allegari; scribit enim in *Consil. 3 de haereticis*: Edicta quibus jubemur denun-

tiare delicta quae scimus, non ligare eos qui quoquo modo audierunt vel suspicantur; « sed tantum eos qui sciunt illud per visum vel alium sensum corporeum, vel per confessionem ejus qui fecit illud, vel quod habetur pro indubitato... vel saltem audivit ab aliquo fide digno qui sciebat illud ».

^{b)} Aragon, in *2am 2ae, qu. 70, art. 1*,

« communiter. — Ratio, quia in damno
« aequali potius habenda est ratio inno-
« centis. Vide *Dub. seq., art. 1.*

« Dixi 1° *sciens*: quia si ex ignorantia,
« inadvertentia aut oblivione inculpabili
« falsum est testatus, etsi teneatur impe-
« dire si possit, non tamen ad restitutio-
« nem, etiamsi reus damnetur. — Ratio,
« quia neque tenetur ex re accepta neque
« ex delicto.

« Dixi 2° *causa efficax*: quia, si a parte
« rei falsum illud testimonium nihil effe-
« cisset, v. gr. quia per falsa testimonia
« aliorum jam tota causa damni erat data,
« ita ut iudex ex hoc testimonio nihil fue-
« rit motus, ad nihil tenebitur. — Les-
« sius¹ et Laymann², et alii ».

Peccata te-
stium.

270. — « Testis peccat 1°. Si affirmet
« quod ignorat. 2°. Si veritatem quam de-
« bebatur celare, aperiat. 3°. Si se occultet
« ne rogetur, casu quo tenetur testari.
« 4°. Si iudici juste interroganti non obe-
« diat. 5°. Si pretium pro dicenda veritate
« accipiat ».

Sed dubitatur 1°. *An peccet contra
justitiam, et teneatur ad restitutionem
testis qui se abscondit ne citetur a ju-
dice?*

Se abscon-
dens ne ci-
tetur non te-
netur resti-
tuere.

Affirmant Sotus³ et alii apud Lugo⁴. —
Sed communissime et verius negant idem
Lugo⁵; Lessius⁶ cum Salon et Peña; ac
Bonacina⁷ cum Navarro^{a)}, Filliuccio,
Bañez, Rebello^{a)}, Sayro et aliis. Ratio,
quia, licet possit ille graviter peccare
contra proximi caritatem, non tamen
peccat contra justitiam; cum nemo teneatur
praecepto superioris parere, antequam
ei imponatur.

¹ Lib. 2, cap. 30, dub. 7, num. 52. — ² Lib. 3, tr. 2, cap. 5, num. 6. — ³ De Just. et Jure, lib. 5, qu. 7, art. 1, concl. 4, post med. — ⁴ Disp. 39, n. 4. — ⁵ Loc. cit., n. 5. — ⁶ Lib. 2, cap. 30, dub. 8, n. 58. — ⁷ Salon, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 70, art. 1, contr. 3, concl. 3. — ⁸ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 3, n. 12. — ⁹ Fill., tr. 40, cap. 8, num. 256. — ¹⁰ Bañez, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 70, art. 1, dub. 3, concl. 2. — ¹¹ Sayr., Clav., lib. 12, cap. 20, n. 26. — ¹² Loc. cit., concl. 4, ante

concl. 2, ita sane docet si testis injuste interrogetur; vel etiam juste, « nisi forte res adeo esset manifesta, ut negari non posset ».

270. — ^{a)} Navarrus, *Man., cap. 25, n. 41*; Rebellus, *part. 1, lib. 2, qu. 14, n. 63*, affirmativam sententiam tuentur, quidquid dicat Bonacina.

^{b)} Silvester manifeste insinuat eum ad re-

Dubitatur 2°. *An teneatur ad restitutionem testis qui fugit post citationem?*

Affirmant Sotus³, Sanchez⁹; item Navarrus, Azor, Filliuccio, Salon et Reginaldus, apud Bonacina¹⁰. — Quia eo ipso quod testis est citatus, tenetur ex justitia testimonium dicere. Prout si iudex praecipit alicui ut proferat scripturam ad causam pertinentem, tenetur ipse ex justitia illam exhibere; alias debet damnum parti restituere.

Fugiens
jam citatus,
tenetur, ju-
xta alios.

Negant vero communius et probabilius idem Lugo¹¹ et Molina¹²; et probabile putant Bonacina¹³, ac Lessius¹⁴ cum Silvestro^{b)}. Ratio, quia citatio illa non imponit obligationem justitiae, sed tantum obedientiae.

Probabilius
non tenetur
restituere.

Nec obstat paritas allata scripturae proferendae. Nam bene respondet Lessius quod scriptura illa sine dubio ex justitia proferri debet; cum sit res externa, de qua respublica juste potest disponere, sicut de aliis bonis civium, quando oportet ad jus illorum tuendum: non sic de obligatione testificandi.

Dubitatur 3°. *An teneatur ad restitutionem damni testis qui, legitime interrogatus a iudice, veritatem occultat?*

Certum est teneri si ipse positive falsum deponat circa factum, puta si dicat domum Petri scire esse Pauli; vide Lugo¹⁵. — Idem dicendum putat Holzmann¹⁶ de teste qui fuerit praesens in donatione mutui, et postea interrogatus id negat; quia jam iste infert injuriam alteri damnosam.

Legitime
interrogatus,
falsum
deponens,
tenetur re-
stituere.

Sed quid, *si testis veritatem celet, negative se habens circa factum, nempe*

med. — ³ Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 3, n. 4. — ⁴ Navar., *Man., cap. 25, n. 41*. — ⁵ Azor, *part. 3, lib. 13, cap. 27, dub. 4*. — ⁶ Fill., *tr. 40, cap. 8, n. 258*. — ⁷ Salon, *in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 70, art. 1, contr. 3, concl. 1*. — ⁸ Reginaldus, *lib. 24, n. 46*. — ⁹ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 3, n. 13. — ¹⁰ Disp. 39, n. 5. — ¹¹ Tr. 2, disp. 83, n. 9, de Teste. — ¹² Loc. cit., n. 13. — ¹³ Lib. 2, cap. 30, n. 59. — ¹⁴ Less., *loc. cit.* — ¹⁵ Disp. 39, n. 4. — ¹⁶ De Praec. partic., n. 710, v. f.

stitutionem non teneri, dum *v. Testis, qu. 8*, asserit eum qui, auctoritate superioris requisitus, testificari renueret, lethaliter peccaturum, « agens contra obedientiam et caritatem, non juvando proximum vel commune bonum cum debet ». Obligatio autem restitutionis oritur ex violatione justitiae, non vero ex violatione obedientiae aut caritatis.

si respondeat illud nescire, cum revera sciat?

Affirmant etiam teneri ad restitutionem Salmant.¹ Et idem dicere debent omnes auctores citati pro prima sententia Dubii antecedentis, ob eandem rationem, ut supra, quia testes, posito praecepto iudicis, tenentur ex justitia veritatem patefacere: et sicut iudex contra justitiam peccat si sententiam non proferat, sic dicunt peccare testes qui veritatem non manifestant.

Item, juxta
alios, falso
dicens, se
nescire.

Probabilius
nec tenetur
restituere.

Sed contradicunt Molina^{c)}, et Lugo² cum Raynaudo et aliis; ac merito probabile putat Lessius apud eundem Lugo. Ratio, quia testis non tenetur veritatem deponere, nisi aut ex praecepto iudicis, aut ratione juramenti praestiti; unde tacendo veritatem non peccat contra justitiam, sed tantum contra obedientiam, vel etiam contra religionem. Dispar est autem iudex a teste. Iudex enim, ex quasi contractu cum republica inchoato ratione officii assumpti, tenetur ex justitia justam sententiam ferre; testis vero non tenetur ex justitia, sed tantum ex obedientia officium testis peragere, et ideo tantum contra obedientiam peccat, veritatem non manifestando. Huic sententiae adhaeret etiam Bonacina³. — Hinc ait Ciera⁴ cum de Januario talem testem reticentem veritatem, nec incurrere casum reservatum in jurantes falsum cum damno tertii; quia reservatio intelligitur lata in eum qui jurat cum mendacio positivo, non autem negativo.

Dicit vero Bonacina⁵, quod si testis juravit se dicturum veritatem, tenetur tunc ex justitia illam dicere; quia ex juramento promissorio oritur obligatio justitiae. — Sed probabilius contradicit Lessius⁶; quia testis jurando se dicturum veritatem, non intendit se obligare ex

Etsi (probabilis) juravit se dicturum veritatem.

¹ Tr. 27, de 8° Praec. decal., cap. 1, n. 20. — ² Disp. 39, num. 5. — ³ Theophil. Rayn., de Monitoriis, part. 1, cap. 3, qu. 24. — ⁴ Less., cap. 30, dub. 8, n. 59. — ⁵ Lugo, *loc. cit.*, num. 5. — ⁶ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 3, n. 14. — ⁷ Dissert. 7, n. 62. — ⁸ Jos. de Januario, de Casib. reserv.,

justitia, sed tantum ex virtute religionis ad illam manifestandam.

Sed dices: Qui fraude aut mendacio impedit aliquem a consecutione justi boni, tenetur utique ad restitutionem damni illati (prout diximus *Lib. III, n. 587*). Sic igitur pariter tenetur damnum restituere testis qui dicendo se nescire quod vere scit, jam impedit per tale mendacium proximum a consecutione sui juris. — At respondetur hoc procedere quando mendacium est causa positiva sive influxiva damni; secus, si tantum negativa. Testis autem qui dicit se nescire veritatem quam scit, est causa tantum negativa damni, cum nullum apponat impedimentum positivum ne alter suum jus consequatur, sed solum non removet impedimentum alteri obstans, scilicet defectum probationis: ad quod removendum poterit quidem testis ex obedientia et religione, ut diximus, aut etiam aliquando ex caritate esse obstrictus, sed non ex justitia, nisi forte peculiare pactum cum parte inierit de veritate manifestanda.

271. — Pro complemento hujus puncti quaeritur: *an sufficiat depositio facta tantum in scriptis et non oretenus?*

Affirmant aliqui, et Salmant.⁷ probabile putant, atque praelatos et visitatores hac opinione bene uti posse dicunt ad strepitum vitandum. Et hanc tenent ibi Rodriguez, etc., saltem si causa sit levis momenti. — Communis tamen sententia et probabilior negat hoc sufficere in causa criminali^{a)}; ut habetur ex can. *Testes*, [caus.] 3, qu. 9, et cap. *A nobis, Qui matr. acc. etc.*, ubi: *Nullius momenti est conscriptio quoad sententiam proferendam*. Licet valeat haec ad probandam infamiam extrajudicialiter; ut Felinus et Farinacius, apud Salmant.⁸ — Debet igitur depositio fieri oretenus, et tacta aliqua re

Depositio
scripta, ju-
xta alios
sufficit.

Probabilius
in criminali
oralis requiritur.

part. 1, resol. 52, n. 1 et 5. — ² Loc. cit., n. 14. — ³ Loc. cit., n. 60. — ⁴ Tr. 29, cap. 3, n. 72. — ⁵ Rodrig., *Quaest. regular.*, tom. 2, qu. 14, art. 4. — ⁶ Felin., in cap. *De testibus*, n. 10, v. *Fallit tertio*, de testib. et attest. — ⁷ Farinac., *Prax. criminal.*, de Testib., qu. 80, n. 41. — ⁸ Loc. cit., n. 74.

^{c)} De Molina, cfr. notam a ad num. 264; vide etiam eundem Molina, *tr. 2, disp. 700, num. 4*, ubi dictam sententiam et sub eadem limitatione docet.

271. — ^{a)} Ex textibus hic allegatis, can. *Testes* absolute et in quacumque causa loquitur; sed cap. *A nobis* tractat de matrimonii accusatione.

sacra, ut cruce, evangelio. Sacerdotes tamen sufficit quod jurent tacto pectore. Salmant. ¹.

Judex autem per seipsum debet testes examinare; ut docent communiter doctores cum Covarruvas et Salmant. ². — Potest tamen judex examen alteri digno committere; prout Salmant. ³ dicunt constare ex praxi omnium tribunalium, si judex sit impeditus, vel si testes non possint ob senectutem vel paupertatem judicem adire, ut patet ex cap. *Si quis testium, de testib.* — In causis vero criminalibus ipse judex examen solet excipere, ex *authent. de testibus*, [cap. 5], § *Haec omnia*.

Testis interrogandus est de sua aetate, nomine, cognomine et conditione; interrogandus inde per articulos de facto et ejus circumstantiis, nempe de loco, tempore, de aliis personis adstantibus ad factum; item de ratione suae notitiae, praesertim in causa criminali. Vide Salmant. ⁴. — Item, debent scribi verba testis, prout ipse profert. Item, cavendum ne testis sciat depositionem ab alio teste factam. Salmant. ⁵.

Testi deprehenso in aliquibus falsum dixisse, in aliis non est credendum ^{b)}. — Salmant. ⁶.

Depositio demum debet denuo ante testem legi et ab eo ratificari; et in ratificatione notandum est id quod a teste additur vel mutatur. — Et in fine secreta-

rius scribere debet: *Quae omnia affirmavit verissima esse juramento quod praestitit; et cum omnia quae deposuit, lecta ei fuissent de verbo ad verbum, illa ratificavit propriaque manu subscripsit.* Et in fine depositionis cujuslibet testis, judex, testis et secretarius se subscribere debent. Et si testis scribere nesciat, signet crucem, et alius pro ipso subscribat, et secretarius ibidem hoc notet. — Sic autem ratificata depositione, nulla amplius habenda est ratio de iis quae testis aliter postea dicat, etiam in articulo mortis; ut dicunt Baldus, Felinus et Menochius. Vide Salmant. ⁷.

Facta autem rei citatione, vel oretenus, vel realiter per incarcerationem rei, vel per edictum, si reus fugerit, ac lite sic contestata (quod certe est necessarium ad essentiam processus), iterum repetendi sunt testes cum juramento: excepto casu quo procedatur in reum absentem ut contumacem; vel si testes qui deposuerant, defuncti sint; vel si judex procedat ex officio et non ad instantiam partis. Ita communiter doctores apud Salmant. ⁸; licet Rodriguez ^{c)}, Suarez ^{d)}, Lezana ^{d)}, etc., apud Salmant. ⁹, teneant in causis religiosorum hanc ratificationem non requiri. — In hac autem ratificatione magis credendum est tabellioni qui depositionem scripsit, quam testi asserenti aliud deposuisse quam scriptum est. Ita Covarruvas ^{e)}, Baldus, etc., apud Salmant. ¹⁰.

et in cap. *Exhibita*, de homicidio. — *Menoch.*, de Arbitrar. judic., lib. 2, cas. 108, n. 19 et 20. — ¹ Loc. cit., n. 83 et 92. — ² Tr. 29, cap. 3, num. 85. — ³ Loc. cit., n. 88 et 89. — *Bald.*, in leg. *Generaliter*, C. de non numerata pecunia, n. 31. — *Felin.*, in cap. *Cum in tua 44*, de testib., n. 6;

^{b)} In aliis testi non esse credendum, quando scilicet testificatio est falsa « circa aliquam circumstantiam substantialem delicti, non vero quando est circa circumstantiam accidentalem », ut ajunt Salmant.

^{c)} Rodriguez, *Quaest. regul.*, tom. 2, qu. 18, art. 3, ait validum esse processum factum per viam inquisitionis, etiamsi nulla interveniat partis citatio; nullam tamen fore sententiam, si ante proferatur quam citetur pars et respondeat: « Quod in religionibus, in quibus

ut plurimum proceditur per viam inquisitionis, video observari ».

^{d)} Suarez, *de Relig.*, tr. 10, lib. 10, cap. 12, n. 31; Lezana, *Sum.*, tom. 1, cap. 27, n. 13, concordant, « quando de fide testium (sunt verba Suarii) moraliter constat ».

^{e)} Covarruvas, *Variar. lib. 2, cap. 13, n. 10*, ita sane docet de causis civilibus; pro criminalibus vero adducit Panormitanum, qui contrarium tuetur; et Covarruvas videtur in Panormitani sententiam propendere.

Testes quandoque repetendi.

Illegitime interrogatus non tenetur fateri delictum.

272. — « Resp. 1°. Si non interrogetur « legitime, non tenetur fateri suum crimen; sed potest judicem eludere, vel « ambiguis verbis, vel etiam negando cum « aliqua restrictione et in bono sensu, ut « mendacium absit. Ratio, quia tunc judex « non habet jus interrogandi aut obligationem imponendi reo. — Ita Lessius « et Laymann ¹, Bonacina ² ».

Ita Cajetanus, Azor, Sanchez, Roncaglia et alii; juxta dicta *Lib. III, n. 154*, ex D. Thoma ³, ubi sic ait: *Aliud est veritatem tacere, aliud est falsitatem proponere. Quorum primum in aliquo casu licet: non enim aliquis tenetur omnem veritatem confiteri, sed illam solum quam ab eo potest... requirere judex secundum ordinem juris, puta cum praecessit... probatio semiplena.*

« Unde resolves:

273. — « 1°. Reus non tenetur fateri « crimen suum: 1°. Si judex non sit legitimus. 2°. Si a seipso litis processum « inchoet, sine praevia accusatione saltem virtuali. 3°. Si non praecessit semi-

Less., cap. 31, dub. 3, n. 8. — ¹ Lib. 3, tr. 6, cap. 5, n. 4. — ² Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, n. 1. — *Cajet.*, Opusc. tom. 1, tr. 31, resp. 5, dub. 1 et 3. — *Azor.*, part. 1, lib. 11, cap. 4, v. *Secunda regula*. — *Sanch.*, Decal., lib. 3, cap. 6, num. 26. — *Roncagl.*, tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 1, resp. 1. — ² 2° 2°, qu. 69, art. 2, corp. — *Azor.*, part. 3, lib. 13, cap. 25, dub. 3. — *Less.*, cap. 31, dub. 3. — *Fill.*, tr. 40, cap. 9, n. 262. — *Laym.*, lib. 3, tr. 6, cap. 5, num. 4. — ⁴ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, num. 2. — ⁵ Disp. 40, num. 1. — *Less.*, loc. cit., dub. 3, num. 10. — *Fill.*, loc. cit., num. 264. — ⁶ Loc. cit., num. 4, v. f. — ⁷ Consil., lib. 6, cap. 3, dub. 31, n. 2. — *Salas*, in 1° 2°,

273. — ^{a)} Cajetanus, in *2am 2ae*, qu. 69, art. 1, v. *Tertio*, rem manifeste insinuat, dum negat reum teneri respondere, nisi manifestetur ipsi merita causae.

S. ALFONSI, *Opera moralia*. — Tom. II.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

AN ET QUOMODO REUS TENEA TUR FATERI VERITATEM.

272. *Quid respondere potest reus non legitime interrogatus.* — 273. *Quando reus non tenebitur crimen fateri.* — 274. *An teneatur reus crimen fateri cum timore magnae poenae.* — 275. *An peccet graviter reus qui ad vitanda tormenta falsum crimen sibi imponit.* — 276. *Quando autem tenetur reus suam confessionem revocare.* — 277. *An reus ad se tuendum possit revelare crimina occulta testium aut accusatoris. Et an peccet graviter si crimina falsa eis imponat.* — 278. *An reus teneatur revelare complices.*

« plena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia exstant. — Ratio, « quia in his judex non interrogat legitime. Azor, Lessius, Filiuccius, Laymann, Bonacina ⁴, card. de Lugo ⁵.

« 2°. Nec tenetur, si dubitet an judex « legitime interroget: quia non tenetur « parere cum gravi suo damno, nisi constet superiorem posse praecipere. — Ita « Lessius, Filiuccius, Laymann ⁶, Sanchez ⁷, Salas, card. de Lugo, etc.; contra Silvestrum, Bonacina et alios ».

Ita absolute tenent Salmant. ⁸ cum Soto, Sanchez et Navarro; et Sanchez ⁹ cum Soto, Corduba, Cajetano ^{a)}, Navarro, Palacio ^{b)}, etc. (contra Paludanum, Silvestrum et S. Antoninum). — Ratio, quia reus possidet suam vitam et famam; unde in dubio habet jus eam servandi, usque dum constet de legitima interrogatione.

« 3°. Judex tenetur reo manifestare « statum causae, et quae sint indicia, quomodo probetur delictum, etc., ut reo « constet an legitime interrogetur; quia « non tenebitur respondere alioqui, et

Nec tenetur dubius de legitima interrogatione.

Status causae, reo manifestandus.

tr. 8, sect. 17, n. 155. — *Lugo*, loc. cit., n. 2. — *Silvest.*, v. *Inquisitio I*, num. 7, qu. 3, § *Tertium*. — *Bonac.*, loc. cit., punct. 2, n. 4. — ⁵ Tr. 29, cap. 7, num. 3. — *Sotus*, de Secreto, membr. 2, qu. 7, concl. 3, § *At vero*. — *Sanch.*, Decal., lib. 6, cap. 3, num. 24. — *Navar.*, Man., cap. 23, n. 37 et 38, cum cap. 25, n. 36. — ⁶ Consil., loc. cit., n. 2. — *Sotus*, loc. cit.; cfr. etiam de Just. et Jure, lib. 5, qu. 6, art. 2, post concl. 5, § *Ex his autem*. — *Cordub.*, Quaestio, lib. 1, qu. 48, v. f., v. *Seu utrum ad hoc*. — *Navar.*, in cap. *Inter verba*, concl. 6, coroll. 53, num. 597 et 599 (Venet. 1594). — *Palud.*, in 4, dist. 19, qu. 4, v. f. (n. 7). — *Silvest.*, loc. cit. — *S. Anton.*, part. 3, tit. 9, cap. 7, § 5.

^{b)} Sanchez loquitur tum de teste tum de reo; at Paulus de Palacio, *Sum.*, v. *Testimunho*, annot. ad 8, 9 et 10, qui locus a Sanchez allegatur, de solo teste loquitur.

« seipsum honore aliisve bonis quae bona « fide possidet, spoliare. Cajetanus, Na- « varrus¹, card. de Lugo² ». — [Idem dicunt Sotus, Toletus, Lessius, etc., cum Salmant.³ communiter].

« 4°. Si reum juridice quidem interro- « get iudex, sed non nisi ex falsa prae- « sumptione delicti, v. gr. an exierit ex « tali domo stricto ense; potest reus (idem « est de teste), licet sciat semiplene pro- « batum esse, id negare si exitit quidem, « non tamen facto delicto, sed ob aliam « causam: quia si iudex veritatem sciret « non posset interrogare. — Ita cum « S. Thoma^{c)}, Sotus, Fagundez^{d)}, Diana^{e)}, « card. de Lugo^{f)} ».

Idem dicendum si quis occidit ob ju- « stam sui defensionem; tunc iudici interro- « ganti potest respondere non occidisse, hoc est cum culpa. — Ita Sotus^{d)}, Salon, cum Salmant.⁷

274. — « Resp. II°. Etsi communior et « prior sententia sit S. Thomae⁸, si « reus legitime interrogetur a iudice, « teneri in conscientia aperte veritatem « dicere; — probabile tamen est etiam « quod ex Silvestro docent Sà et Lessius, « non teneri, saltem sub mortali, in causis « capitalibus et gravioribus, si sit spes « evadendi, et nullum grave damnum rei- « publicae timeatur. Tanner^{e)}, card. de « Lugo⁹, ubi dicit esse sententiam valde

« probabilem et in praxi tutam. Ratio, « quia lex humana communiter non obli- « gat cum tanto periculo, v. gr. mortis; « tum quia inhumanum videtur, ut qui « convinci non potest, teneatur praebere « arma contra se, quibus occidatur aut « gravem poenam, v. gr. perpetui carce- « ris, subeat; tum quia non videtur tam « heroicus actus praecipere posse. — Bona- « cina¹⁰ ».

Celebris est haec Quaestio: *An teneatur reus fateri crimen iudici legitime interroganti, cum timore magnae poenae?*

Affirmat prima sententia cum S. Thoma¹¹, Soto, Lessio, Sanchez, Toletus, Silvestro^{b)} et Salmant.¹², qui dicunt hanc probabiliorem et in praxi tenendam; quamvis contrariam vocent probabilem intrinsece et extrinsece. — Ratio, quia iudex jus habet praecipendi, quando legitime interrogat, ut reus crimen ei revelet; ideoque reus peccat contra justitiam si hac in re gravi ei non obediat.

Secunda tamen sententia, quam satis probabilem etiam intrinsece puto (quamvis primam censeam probabiliorem) cum Busenbaum, et Sà, Suarez^{c)}, Filliuccio, Elbel¹³; Rodriguez, Villalobos, Henriquez^{c)}, Peyrino, Fagundez, etc., apud Salmant.¹⁴, et quam probabiliorem censet Lugo¹⁵. — Haec sententia negat teneri reum crimen suum revelare^{d)}, casu quo damnandus

Praec., qu. 8, punct. 2, n. 7. — ¹¹ 2^a 2^{ae}, qu. 69, art. 1, ad 2. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 6, art. 1, concl. 1. — Less., lib. 2, cap. 31, dub. 3, n. 12. — Sanchez, Consil., lib. 6, cap. 3, dub. 29, num. 4. — Tolet., lib. 5, cap. 58, n. 2. — Tr. 29, cap. 7, n. 3 et 9. — Sà, v. *Judiciales actus*, de Reo, n. 6 (in edit. genuina). — Fill., tr. 40, cap. 9, n. 266. — ¹³ Part. 3, confer. 5, de Juramento ficto, etc., n. 144. — Rodrig., de Ordine judiciali, cap. 10, n. 1. — Villalob., part. 2, tr. 16, diff. 1, num. 12 et 14. — Peyrin., tom. 1, qu. 1, cap. 16, § 1. — Fagund., Decal., lib. 8, cap. 31, a num. 11. — ¹⁴ Loc. cit., n. 6. — ¹⁵ Disp. 40, n. 15.

Timor magnae poenae probabilius non excusatur.

Probabiliter excusatur a revelando delicto.

Limitatio.

Objectioni respondetur.

Reus in bona fide quandoque relinquitur.

foret ad mortem aut ad trirames, ad carcerem perpetuum, vel ad amissionem omnium bonorum vel totius famae et honoris. Ratio, quia videtur non adesse hanc duram legem, tamquam humano modo impossibilem, ut quis teneatur quasi ipsemet se condemnare ad gravissimam poenam, crimen suum confitendo. Nisi commune damnum imminet ex reticentia confessionis delicti, puta haeresis, laesae majestatis, etc.; tunc enim reus tenetur seipsum prodere, vel saltem socios, quantum opus est ad commune damnum avertendum, etiamsi ipsi mors imminet ex revelatione sociorum, ex quibus evadit in iudicio convictus. — Casu vero quo tale damnum non timetur, cum lex obligans ad crimen fatendum probabiliter non existet, probabiliter iudex non habet jus veritatem in tali casu exigendi, nec reus obligationem eam manifestandi; et ideo reus, amphibologiis crimen celando, contra justitiam non peccat, juxta dicta *Lib. III, n. 156*.

Nec obstat dicere quod reus tunc tenetur damnum illud subire pro bono communi. — Nam si haec ratio valeret, reus ad poenam damnatus nec etiam posset e carcere fugere: in utroque enim casu viget ratio communis boni; et tamen reus licite potest fugere, ut fatentur ipsimet Salmant.¹ cum communi, ex D. Thoma², ubi ait: *Non tenetur (reus) facere id unde mors sequatur, quod est manere in loco unde ducatur ad mortem*. Et hoc, etiamsi iudex praecipiat ut non aufugiat, ut pro certo habet Lugo³.

Omnes autem conveniunt, ut par est, ad dicendum quod si reus sit in bona fide, et censeatur quod difficile inducetur ad fatendum crimen interrogatus a iudice, confessarius in sua bona fide eum relinquire debet, ut Sanchez⁴, Salmant.⁵, etc.

« Dixi 1° in capitalibus: quia aliud est « de causis in quibus agitur de poena « ecclesiastica, quae est medicinalis.

« Dixi 2° si sit spes evadendi: quia « absque ea cessat ratio celandi veri- « tem.

« Unde resolves:

« 1°. Non semper opus est, juxta dicta « Resp. II, ut confessarius reum urgeat « ad crimen fatendum. — Card. de Lugo⁶.

« 2°. Post sententiam latam, reus non « tenetur confiteri crimen quod ante in- « juste negavit; quia, finito iudicio, fini- « tur obligatio rei. Laymann.⁷ — [Idem dicunt Sanchez⁸ et Salmant.⁹. Idemque dicitur de teste. Vide *Lib. III, n. 155*].

« Immo probabile est nec ante senten- « tiam ad id teneri, etiamsi adhuc sit in « potestate iudicis, donec iterum interro- « getur. — Card. de Lugo¹⁰ ».

Ita etiam Sanchez¹¹ et Salmant.^{e)}, etc.; contra Navarrum, Bañez, etc. Ratio, quia justitia legalis non obligat, nisi tunc tantum cum iudex interrogat: nisi iudex tempus ad respondendum praescribat, nempe si praecipiat ut reus infra mensem veritatem dicat, et mensis adhuc duret. — His tamen non obstantibus, probabilius [contrarium] docent Sotus¹², Navarrus¹³; item Sayrus et Angles, etc., apud Sanchez¹⁴, qui fatetur communem sententiam. Ratio, quia quamdiu sententia pendet, adhuc censetur perdurare praeceptum iudicis, ut justum servetur iudicium.

275. — « Resp. III°. Si quis ad evitanda « tormenta gravia mentitus, falsum sibi « crimen imposuit, per quod sit morte « plectendus, non videtur mortale. Ita, « contra Navarrum et alios, docet Ange- « lus, Silvester, Lessius¹⁵, Tanner¹⁶. — « Ratio, quia non est mentitus perniciose, « cum non teneatur tantis tormentis vi- « tam conservare. Vide card. de Lugo¹⁷ ».

Falsa negatio non sponte revocanda.

Nisi sententia adhuc pendet.

Falso sibi crimen capitale imponens ad vitanda tormenta.

Legitime interrogatus ex falsa praesumptione non tenetur.

Legitime interrogatus non semper tenetur fateri.

Cajet., in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 69, art. 1, v. *Tertio*. — ¹ Man., cap. 25, n. 36. — ² Disp. 40, num. 2. — Sotus, de Secreto, membr. 2, qu. 7, concl. 3, v. *At vero*. — Tolet., lib. 5, cap. 58, n. 1 et 2. — Less., cap. 31, n. 10. — ³ Tr. 29, cap. 7, n. 3. — Sotus, loc. cit., concl. 3, dub. 2. — ⁴ Decal., lib. 8, cap. 34, n. 14. — ⁵ Part. 3, tr. 5, resol. 66. — ⁶ Disp. 40, num. 4. — Salon, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 69, art. 2, contr. 11, § *Quando iudex*, v. *Hinc colligo*. — ⁷ Loc. cit., n. 19. — ⁸ 2^a 2^{ae}, qu. 69, art. 1, — Silvest., v. *Confessio non sacramentalis*, n. 2, qu. 1. — Sà, v. *Judiciales actus*, de Reo, n. 6 (edit. genuina). — Less., cap. 31, dub. 3, n. 16. — ⁹ Disp. 40, n. 15. — ¹⁰ Disp. 10, de 8°

c) S. Thomas, 2^a 2^{ae}, qu. 69, art. 1, corp., negat universim accusatum teneri ad respondendum, si legitime non interrogetur.

d) Sotus, loc. cit., dub. 2, exemplum hoc praetermittit.

274. — a) Tanner, tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5, n. 96, ait: « Non... omnino improbabile est ».

b) Silvester non satis accurate a Salmant. allegatur; referens enim, v. Confessio non sacramentalis, n. 2, qu. 1, sententiam quae reum legitime interrogatum obligat sub mor-

tali ad respondendum, subdit: « Et hoc verum, quando agitur ad poenam spiritualem... non aliam ». Ita explicans ea quae absque distinctione scripserat, v. Accusatio, n. 10, qu. 13; quod citant Salmant.

c) Suarez et Henriquez his verbis a Salmant. allegantur: « Suarez etiam consultus anno 1596, eam dixit probabilem, sicut et... Henriquez ».

d) Reus eo casu non tenetur delictum fateri, quamdiu scilicet sit spes evadendi, ut notant Filliuccius, Villalobos et Lugo.

¹ Tr. 29, cap. 7, n. 57. — ² 2^a 2^{ae}, qu. 69, art. 4, ad 2. — ³ Disp. 40, n. 15. — ⁴ Decal., lib. 8, cap. 7, n. 9. — ⁵ Loc. cit., n. 24. — ⁶ Loc. cit., n. 20. — ⁷ Lib. 3, tr. 6, cap. 5, n. 3, i. f. — ⁸ Loc. cit., n. 11. — ⁹ Tr. 29, cap. 7, n. 20. — ¹⁰ Disp. 40, n. 17. — ¹¹ Decal., lib. 8, cap. 7, n. 8. — Navarr., Man., cap. 25, n. 36. — Bañez, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 69, art. 2, in 2 parte dub. 1, concl. 3. — ¹² De Just. et Jure, lib. 5,

qu. 6, art. 2, v. *Ex his autem*. — ¹³ Loc. cit. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 17, num. 13. — Angles, Flor., qu. de Corrupt. fraterna, art. 3, diff. 7. — ¹⁴ Loc. cit., num. 7. — Navarr., Man., cap. 18, num. 29. — Angel., v. *Detractio*, n. 6. — Silvest., v. *Detractio*, qu. 3. — ¹⁵ Lib. 2, cap. 11, dub. 7, n. 41. — ¹⁶ Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5, n. 99. — ¹⁷ De Just. et Jure, disp. 14, n. 169 et 174.

e) Salmant., tr. 29, cap. 7, num. 21, referunt opinionem hanc probabiliorem haberi

ab aliis auctoribus, quibus et ipsi adhaerere videntur.

Quaeritur hic: *an reus, ad evitanda gravia tormenta, peccet graviter confitendo falsum crimen?*

Prima sententia negat, quam tenet, cum Busenbaum, Lessius¹ cum Angelo, Silvestro, Toletus et Soto^{a)}; et probabilem putat Lugo². Ratio, quia nemo tenetur vitam servare cum tanto cruciatu, qui morte ipsa durior videatur; juxta dicta *Lib. III, n. 372*.

Secunda vero sententia probabilior affirmat; et hanc tenent Molina³, et Lugo⁴ cum Navarro et Covarruvias. — Ratio, quia, licet nemo teneatur tueri vitam adhibendo medium visum ipsa morte durius, nemo tamen potest positive cooperari suae injustae morti: quod est intrinsece malum, cum homo non sit dominus suae vitae. — Unde probabilius infert Molina⁵ (contra Busenbaum, ut infra), quod si causa sit adhuc in eo statu ut per retractationem possit mors impediri, debet reus se retractare; quia falsa illa confessio pergit influere ad suam injustam mortem: et ideo tenetur causam illam auferre. Sicut qui ignem culpabiliter accendit in domo aliena, tenetur etiam cum suo damno illum exstinguere^{b)}.

Advertit hic autem Lugo⁶ cum Molina quod, etsi a principio peccasset reus confitendo crimen falsum cum infamia alterius, non tenetur postea se revocare ad reparandam alienam infamiam, se denuo exponendo ad sustinenda illa gravia tormenta; quia nemo tenetur famam restituere cum tam longe graviore suo damno.

¹ Lib. 2, cap. 11, n. 41. — *Angel.*, v. *Detractio*, n. 6. — *Silvest.*, v. *Detractio*, qu. 3. — *Tolet.*, lib. 5, cap. 66, n. 4. — ² Disp. 14, n. 174. — ³ Tr. 4, disp. 37, num. 18. — ⁴ Loc. cit. — *Navar.*, Man., cap. 18, num. 29; et in cap. *Inter verba*, coroll. 42, num. 556. — *Covarr.*, Variar. lib. 1, cap. 2, n. 8. — ⁵ Loc. cit., n. 18. — ⁶ Disp. 14, n. 187. — *Mol.*, loc. cit.,

275. — ^{a)} Sotus, qui revera sic tenet, de *Just. et Jure*, lib. 5, qu. 10, art. 2, v. f., suam sententiam hoc modo limitat: Nisi scelus istud esset « haeresis, aliave enormitate aut foeditate gravissimum ».

^{b)} S. Doctor, in *Hom. apost.*, tr. 13, n. 84, haec sapienter monet: « Si reus sit in bona fide, non debet confessarius eum obligare ut se retractet, cum periculo quod ille, ut vitet tormenta, peccet formaliter, denuo delictum quod non patravit sibi imponendo ».

276. — « Unde resolves:

« 1°. Talis non tenetur postea crimen « revocare, quamvis antea perjurio con- « firmasset, si prudenter metuit ne ad tor- « menta revocetur: quia, etsi pejoratione « graviter peccarit, hoc jam transiit, et « non retractando nemini facit injuriam; « ideoque sufficit coram Deo poenitere. — « Vide Lessium, Tanner¹.

« 2°. Si ex illa falsi criminis confes- « sione grave damnum aliis sequitur, v. gr. « bonum reipublicae, aut fama religionis « vel familiae notabiliter laederetur, aut « aliqui ideo in haeresin lapsuri essent; « quaevis potius tormenta perferenda es- « sent. — Tanner^{a)}.

« 3°. Si reus tormentis coactus denun- « tiavit alium innocentem, tenetur sub « mortali ante suam condemnationem (et « si tum non facit, etiam post sententiam « damnationis) revocare: ad quod etiam « a confessario est obligandus. Ita ex com- « muni Toletus², Lessius^{b)}, Tanner³. — « Ubi subjungit: 1°. Si quis tamen sequa- « tur, ipsaque praxi servari advertat eam « sententiam, quae negat per revocatio- « nem in extremo vitae factam tolli vel « infirmari denuntiationem ante factam, « ut docent Delrio⁴, Valentia⁵, is con- « sequenter existimare poterit denuntian- « tem in eo mortis articulo (saltem cum « suo incommodo, et sub peccato mortali) « obligatum non esse ad revocationem; « quia inutilis. Ita Tanner⁶; licet ipse « recte censeat fundamentum istius sen- « tentiae minus esse probabile. — 2°. Mo- « net idem Tanner⁷ cavendum esse con-

n. 22. — *Less.*, lib. 2, cap. 11, n. 48. — ¹ Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5, n. 99; et qu. 5, dub. 4, n. 101. — ² Lib. 5, cap. 66, n. 4. — ³ Loc. cit., qu. 5, dub. 4, n. 103. — ⁴ Lib. 5, sect. 5, n. 5. — ⁵ In 2^a 2^a, disp. 6, qu. 13, punct. 4, § 5. — ⁶ Tom. 3, disp. 4, qu. 5, dub. 4, n. 104. — ⁷ Loc. cit. num. 105.

276. — ^{a)} Tanner non recte allegatur a Busenbaum; loc. enim cit., scilicet *qu. 5, dub. 4, n. 102*, casum hunc non habet.

^{b)} Lessius, *cap. 11, dub. 15* distinguit; et *n. 86*, negat eum teneri ad famae restitutionem cum propriae vitae dispendio, casu quo alteri nullum damnum in bonis superioris ordinis accidit; secus vero, *n. 91*, si alteri ex infamia vitae periculum imminet. Quam doctrinam in fine num. praeced. S. Alphonsus jam satis insinuaverat.

Quid si ex falsa imputatione damnum aliis sequatur.

Accusatio falsa ad sui defensionem, lethalis.

« fessario, ne vel importune saepius reo « damnato inculcet retractationem denun- « tiationis inique factae, vel retractatio- « nem factam, imprudenter et cum scan- « dalo evulget ».

277. — Quaeritur hic: *An reus ad sui defensionem possit revelare crimina occulta testium vel accusatoris? — Et an peccet graviter si falsa crimina eis imponat?*

Hic ante omnia advertenda propositio 44 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Probabile est non peccare mortaliter qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia*.

Resp. igitur 1°. Quod falsum crimen testi vel accusatori opponere, ad suam causam tuendam, illicitum semper est et culpa gravis. Ita communiter S. Thomas¹, Sanchez², Sotus, Lessius et Salmant.³ Et hoc, etiamsi accusatus esset vere innocens, et injuste alias damnandus esset ad mortem. Rationem assignant Salmant.⁴: quia nunquam licet se defendere cum gravi damno proximi innocentis. — Sed haec ratio sic generice sumpta minime suadet. Nam juxta legem caritatis, cum vita sit bonum ordinis majoris quam sunt bona temporalia et fama; si quis innocens est in necessitate extrema suae vitae, bene potest suam vitam defendere cum jactura bonorum vel famae alienae. Et si ad hoc reus adhibeat mendacium, erit quidem peccatum, sed non plus quam veniale; quia ratione damni tenetur tunc proximus damnum suae famae sufferre, ad servandam vitam innocentis in extrema necessitate constituti. Ratio quam puto magis in hoc casu valere est: tum quia injusta laesio famae alienae, vel non est unicum medium ad tuendam vitam rei, vel facile est obnoxium periculo hal-

¹ 2^a 2^a, qu. 69, art. 2. — ² Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 20, n. 4. — *Sotus*, de *Just. et Jure*, lib. 5, qu. 7, art. 3, ante med. — *Less.*, cap. 11, dub. 7, num. 46. — ³ Tr. 29, cap. 7, num. 27. — ⁴ Loc. cit. — ⁵ Consil., lib. 6, cap. 5, dub. 20, num. 4. — ⁶ Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 4, resp. 2. — ⁷ Tr. 29, cap. 7, n. 30. — ⁸ In propos. 44 Innoc. XI, n. 11 et 12. —

277. — ^{a)} Sanchez, *Consil.*, lib. 6, cap. 5, dub. 20, n. 4, assertum istud silentio prae-

lucinationis; tum quia mendacia gravia in judicio dicere est contra bonum commune, cum sit pervertere omnem justitiae ordinem, et ideo illud quisque praeferre debet privato bono etiam propriae vitae.

Resp. 2°. Quod opponere crimen verum, sed occultum testis vel accusatoris, licitum est reo; ut Sanchez⁵, Roncaglia⁶, Salmant.⁷, Viva⁸ et Milante⁹. (Vide dicta *Lib. III, n. 969*). — Dummodo hoc sit absolute necessarium ad suae innocentiae defensionem; item dummodo alias reus non leve, sed grave damnum sit passurus, licet majus damnum eveniat accusatori vel testi; ut ait Sanchez¹⁰.

Sed quid, si reus vere commisit crimen, sed occulte, ita ut nullo modo probari possit, *utrum tunc possit dicere accusatorem mentitum fuisse; vel possit opponere crimen illius occultum?*

Affirmat Corella¹¹; et probabile recte putant Salmant.¹² et Roncaglia¹³. Quia accusans reum de crimine omnino occulto, censetur in jure ac si de crimine falso accusaret, et calumniam afferret, ut dicit Glossa¹⁴, his verbis: *Si denuntians non probat quod intendit, calumniari praesumitur*. — Et ob eandem rationem dicunt Sanchez^{a)} et Salmant.¹⁵, casu quo crimen rei est occultum et nequit plene probari, posse eum revelare delictum occultum testis ad sui defensionem: modo tamen (addunt) testis sponte deponat et non coactus. Sed id admittunt Milante¹⁶ ac Viva¹⁷, et expressius Lugo¹⁸, etiamsi testis sit coactus ad deponendum. Juxta enim communem doctorum sententiam traditam a D. Thoma¹⁹, et relatam *Lib. III, n. 968*, (quam rogo ut relegas) nemo tenetur cum suo gravi damno famam proximi servare.

278. — « Quaeres: *An reus teneatur revelare complices?*

« Resp. 1°. Si omnino occulti sint, nec « aliis indicibus aut testimoniis convinci

⁹ Exercit. 24, sup. propos. 44 Innoc. XI. — ¹⁰ Loc. cit. — ¹¹ Tr. 15, cap. 7, n. 87 et seqq. — ¹² Loc. cit., n. 32 et 35. — ¹³ Loc. cit., cap. 2, qu. 6. — ¹⁴ In cap. *Cum dilectus*, de calumniator., v. *Calumniandi*. — ¹⁵ Loc. cit., num. 30. — ¹⁶ Loc. cit. — ¹⁷ Loc. cit., n. 12. — ¹⁸ Disp. 40, n. 23, i. f. — ¹⁹ 2^a 2^a, qu. 73, art. 2.

termittit, et nihil aliud habet quam quod supra, v. *Resp. 2*, relatatum est.

Accusatio delicti occulti, licita.

Quid, si ipse accusatus sit occulte reus.

Complices, quando revelandi.

Non peccat lethaliiter juxta alios.

Probabilius lethaliiter peccat.

« possint, non potest nec tenetur. Si tamen
« vi tormentorum coactus prodatur, ordi-
« narie non peccabit. Lessius¹ et Lay-
« mann².

« Resp. 2°. Si crimen sit exceptum,
tenetur etiam non rogatus: ideoque si
nolit, secundum Navarrum non erit ab-
solvendus ».

ARTICULUS II.

QUID LICEAT REO CIRCA FUGAM POENAE.

279. *An liceat reo injuste damnato vim vi repellere aut positive resistere.* — 280. *An reus qui vere deliquit possit fugere a carcere.* — 281. *An damnatus ad mortem teneatur fugere si possit.* — 282. *An reo ad fugiendum liceat decipere custodes et effringere carcerem.* Et an tunc teneatur ad damnum carceris fracti. — 283. *An liceat aliis reum adjuvare ad fugiendum aut ad carcerem effringendum.* — 284. *An damnatus ut fame pereat teneatur sumere cibum oblatum.* — 285. *An et quando liceat reo appellare.*

279. — « Resp. Quando sententia est ma-
« terialiter injusta, lata tamen secundum
« allegata et probata; etsi in conscientia
« non obliget, non potest reus iudici posi-
« tive resistere: tum ob scandalum, tum
« quia tali casu iudex habet jus senten-
« tiam exsequendi et ad id tenetur. — Ita
« communiter Lessius, Sanchez; contra
« Victoriam, Bañez, card. de Lugo³.

« Dixi: *positive*; quia reo, etiamsi vere
« reus sit, licet ante et post sententiam
« (quoad mortem vel poenam morti aequi-
« valentem, v. g. perpetuum carcerem)
« fugere. Ratio, quia quilibet tam magnum
« jus habet ad vitae suae conservationem,
« ut nulla potestas humana obligare pos-
« sit ad eam non conservandam, si spes
« commoda ostendatur: nisi tamen bonum
« publicum aliud postulet. — Lessius⁴ ».

Sed clarius distinguendum et dicen-
dum:

1°. Si reus est damnatus injuste, non
solum secundum rei veritatem, sed etiam
secundum allegata et probata, non potest
quidem vim vi repellere, occidendo, vul-
nerando, etc. Proscripta enim fuit prop. 18
ab Alexandro VII, quae dicebat: *Licet in-
terficere falsum accusatorem, falsos tes-
tes, ac etiam iudicem, a quo iniqua certo
imminet sententia, si alia via non potest
innocens damnatum evitare.* — Ratio hujus
est, quia, cum facile rei sibi persuadere

possint injuste esse damnatos, si eis occi-
dere permetteretur, quamplura homicidia
cum communi damno acciderent; ideo, rati-
one periculi facilis hallucinationis, fuit
praefata propositio juste damnata.

Potest tamen tunc reus licite non solum
fugere, sed positive resistere, v. gr. satel-
lites pellendo, vel eos etiam armis ter-
rendo, ut e manibus eorum se eripiat. Ita
S. Thomas⁵, Roncaglia⁶, Salmant.⁷: —
modo (ut iidem auctores advertunt) ex
hoc non oriatur publicum scandalum et
perturbatio.

Dicendum 2° e converso, quod si sen-
tentia est omnino justa, quia vere crimen
reus patravit et satis fuit probatum, tunc
non licet ei positive resistere; ut docet
S. Thomas⁸, cum Busenbaum (hic), Sal-
mant.⁹ et aliis communiter. — Ratio, quia
sententia, cum sit justa, reum ad obediendum
obligat, ut ait S. Thomas.

280. — Sed quaeritur hic 1°. *An reus
qui vere deliquit potest a carcere fugere?*

Affirmatur 1°. Si reus nondum ad poenam
sit sententia damnatus: quia nemo ante
sententiam tenetur solvere poenam, ut
Roncaglia¹⁰, Salmant.¹¹ cum Sayro, Sa-
lon. — Affirmatur 2°. Si quis sit damna-
tus ad mortem aut ad aliam gravem poenam,
ut infra: modo illi carcer non sit
assignatus ad poenam, sed ad custodiam,
ut docent S. Thomas¹², Cajetanus, Sotus,

¹ Lib. 2, cap. 11, dub. 8, n. 54. — ² Lib. 3, tr. 6, cap. 5,
num. 8. — Navar., Man., cap. 18, n. 58. — Less., lib. 2,
cap. 31, dub. 4, num. 29. — Sanch., Consil., lib. 6, cap. 4,
dub. 17. — Victor., in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 4, (Ms. Vatic.
Otobon. 1015 a, fol. 189^r et 190). — Bañez, in 2^{am} 2^{ae} qu. 69,
art. 4, dub., concl. 2. — ³ Disp. 46, n. 39. — ⁴ Cap. 31, dub. 5.
— ⁵ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 69, art. 4. — ⁶ Tr. 15, qu. 2, cap. 2, qu. 7.

resp. 1. — ⁷ Tr. 29, cap. 7, num. 50 et 51. — ⁸ Loc. cit. —
⁹ Loc. cit., n. 49. — ¹⁰ Loc. cit., qu. 8, resp. 1. — ¹¹ Loc. cit.,
num. 58. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 18, num. 7. — Salou,
in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 4, contr. 2, concl. 1. — ¹² 2^{ae} 2^{ae},
qu. 69, art. 4, ad 2. — Cajetan., in cit. art., ad 2 dub.
Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 6, art. 4, v. *An vero
simul*

Potest po-
sitive resi-
stere.

Damnatus
omnino ju-
ste nequit
positive re-
sistere.

E carce-
re fugere,
quando lici-
tum.

Quando il-
licitum.

Exceptio-
nes.

Toletus^{a)}, Sà^{b)}, Busenbaum (hic), Ronca-
glia¹ et Salmant.² cum communi. Ratio,
quia sententia non damnat reum ad non
fugiendum, sed tantum ad non resisten-
dum ministris cum sententiam exsequun-
tur. — Idem autem quod de poena mortis,
dicunt de poena mutilationis et flagello-
rum Salmant. Roncaglia³. Et idem de
poena triremium dicunt Lugo⁴ et Ron-
caglia.

Si vero carcer sit jam per sententiam
assignatus ad poenam, etiam perpetuo,
tunc negandum reo licere e carcere fu-
gere; quia in executione sententiae justae
tenetur utique reus obedire. Ita Navar-
rus, Silvester, Cajetanus, etc., cum Sal-
mant.⁵; et Roncaglia⁶ cum communi;
contra Busenbaum^{c)}. — Excipiunt tamen
aliqui, si in carcere non dentur ei neces-
saria ad sustentationem (ut Salmant.⁷),
vel si carcer esset nimis tristis; quia vide-
tur supra vires humanas aliquem obligari
ad se non liberandum, cum possit sine vi
et resistentia, a poena valde dura. Ita Bo-
nacina^{d)} cum Palao^{d)}. — Confirmat hoc
illud quod dicit S. Thomas⁸, quod damna-
tus ut fame pereat, licite cibum sumit.

¹ Tr. 15, qu. 8, cap. 2, qu. 8, resp. 3. — ² Tr. 29, cap. 7,
n. 57. — Salmant., loc. cit. — ³ Loc. cit., resp. 3. — ⁴ Disp. 40,
n. 43. — Roncaglia, loc. cit. — Navar., Comment. 4 de re-
gular., n. 64, v. *Secundo inferitur*. — Silvest., v. *Fugere*. —
Cajetan., in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 4, ad 2 dub. — ⁵ Loc. cit., n. 54.
— ⁶ Loc. cit., resp. 2. — ⁷ Loc. cit., n. 55. — ⁸ 2^{am} 2^{ae}, qu. 69,
art. 4, ad 2. — Lugo, disp. 40, n. 43. — Sanch., Decal., lib. 6,

280. — a) Toletus, *lib. 5, cap. 58, n. 4*, abso-
lute et sine ulla distinctione pronuntiat reum,
etsi juste sit comprehensus, posse e carcere
fugere.

b) Sà, v. *Judiciales actus, de Reo, n. 9*, ita
tenet, etiam si, *n. 10*, ad solum carcerem
damnatus esset.

c) Busenbaum contradicit hic supra, *n. 279*,
et dicit reum posse fugere etiam post senten-
tiam, si nempe ad perpetuum carcerem dam-
natus fuerit.

d) Bonacina, *disp. 10, de 8° Praec., qu. 3*,
punct. 2, n. 14, dicit damnatum ad carcerem
posse fugere si carcer sit perpetuus, quia
« haec videtur valde gravis poena, quam reus
non tenetur sponte pati »; sed non allegat Pa-
laum pro hoc suo asserto.

e) Navarrus, in suo *Comment. 4 de Regu-
larib., n. 64, v. Secundo inferitur*, quidquid
dicant Salmant., tenet oppositum, et scribit:
« Tenetur... servare carcerem perpetuum vel
temporalem sibi impositum, vel permanere in
triremibus, si ad eas fuerit juste damnatus ».

Eadem ratione, probabiliter a Lugo,
Sanchez et Navarro^{e)} cum Salmant.⁹,
contra Sayrum^{f)}, excusantur damnati ad
triremes, si fugiant a carcere. Et etiam
ab ipsis triremibus; ut tamquam proba-
biliter tenent Sanchez¹⁰; et Lugo, Lessius,
Bañez, Ledesma, Corduba^{g)}, Navarrus^{e)},
cum Salmant. et Roncaglia¹¹ (contra Va-
squez et alios). — Item probabiliter Sal-
mant. et Roncaglia¹² cum Navarro^{h)}, Sa-
lon^{h)}, Lopez^{h)}, etc., excusant debitorem
damnatum ad carcerem donec solvat, si
fugiat, sperans facturum solutionem quam
in carcere exsequi non posset.

281. — Quaeritur hinc 2°. *An reus juste
damnatus ad mortem teneatur fugere a
carcere si possit?*

Prima sententia affirmat; quia alias vi-
detur esse sui ipsius homicida. Ita Imola^{a)}
et Felinus^{a)}, apud Salmant.¹³; et asse-
runt sic colligi ex S. Thoma¹⁴, qui dicit
quod juste damnatus ad mortem *non tene-
tur facere id unde mori sequatur, quod
est manere in loco unde ducatur ad mor-
tem.* — Quamvis hanc sententiam proba-
bilem vocent Salmant.¹⁵, longe verio-
rem tamen et tenendam puto *secundam* sen-

cap. 8, n. 16. — ⁹ Loc. cit., n. 60. — ¹⁰ Loc. cit. — Lugo, loc. cit.
— Less., lib. 2, cap. 31, dub. 5, n. 39. — Bañez, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69,
art. 4, concl. 5. — Petr. de Ledesma., Sum., part. 2, tr. 8,
cap. 24, post concl. 10, dub. 2^{ae}, v. *Dico 2.* — Salmant., loc. cit.,
n. 60. — ¹¹ Loc. cit., resp. 2. — Vasq., in 1^{am} 2^{ae}, disp. 174,
n. 7. — Salmant., tr. 29, cap. 7, n. 56. — ¹² Loc. cit. — ¹³ Loc.
cit., n. 61. — ¹⁴ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 69, art. 4, ad 2. — ¹⁵ Loc. cit., n. 68.

f) Sayrus, *Clav., lib. 12, cap. 18, n. 8*,
negat damnatum ad triremes posse inde fu-
gere.

g) Corduba non satis recte hic a Salmant.
allegatur; nam in *Sum., qu. 195, ad 1*, liquit-
ur de casu praecedenti, de damnato scilicet
ad triremes, qui fugit e carcere in quo deti-
netur, antequam ad triremes ducatur.

h) Navarrus, *Man., cap. 17, n. 102*; Ludov.
Lopez, *Instruct. cons., part. 1, cap. 66, v. Et
quamvis*; et *Instruct. nov., part. 1, cap. 153*,
v. *Secundo*, concedunt illum posse fugere, si
sit adeo pauper ut omnino impar sit solvendo.
— Salon, in 2^{am} 2^{ae}, qu. 69, art. 4, *contro. 3*,
concl. ult., idem fere tenet, dicens posse fugere
eum qui nequit « revera solvere sua debita ».
Unde non satis recte citantur isti auctores a
Salmant. neque a Roncaglia.

281. — a) Imola, in *clem. Pastoralis, n. 60*,
de sent. et re judicata; Felinus, in *cap. 1, de
constitut., n. 46*, non dicunt teneri ad fugien-
dum, quamvis a Salmanticensibus pro hac
sententia citentur.

Damnatus
ad mortem
teneatur fu-
gere, juxta
alios.

Longe ve-
rius non te-
netur.

Damnatus
injuste ma-
terialiter
nequit posi-
tive resiste-
re.

Damnatus
omnino in-
juste nequit
vim vi re-
pellere.

tentiam, quae docet tam detentum in carcere pro crimine capitali, quam juste damnatum ad mortem, fugere non teneri; ut dicunt Silvester, Sotus, Sà et plures, cum Salmant. ¹. Ratio, quia, quamvis reus non possit facere actum immediate tendentem ad mortem, ut sua mutilare membra, e furca se dejicere, venenum potare, etc.; licent tamen ei actus mediati, ut ascendere scalam furcae, extendere collum ad patibulum, et sic in carcere manere; maxime si justum finem habeat ut crimini satisfiat, ut sua punitio aliis ad exemplum prosit. Et sic intelligendus est S. Thomas ut supra, qui non dicit reum fugere teneri, sed tantum non teneri in carcere manere cum fugere possit.

Sed doctrinae quae usque adhuc relatae sunt loquuntur in casu quo sententia fuit omnino justa vel injusta. — At remanet Dubium, a Salmant. non satis distinctum, videlicet:

Quid dicendum, si sententia fuit tantum materialiter justa, nempe tantum justa secundum allegata et probata, sed non secundum veritatem, quia revera damnatus esset innocens; an tunc ipse posset ad poenam vitandam, non solum fugere e carcere, sed etiam positive resistere?

Negat Busenbaum; et videntur assentire Salmant. ², dicendo quod reus tenetur obedire sententiae justae secundum probata ^{b)}. Attamen Roncaglia ³ et Lugo ⁴ sat probabiliter dicunt quod in hoc casu bene posset reus positive se defendere; quia praesumptio debet cedere veritati, et ipsa innocentia tunc ad defensionem jus praebet: modo ex ea non oriatur publicum scandalum et perturbatio, ut supra diximus cum S. Thoma et aliis supra.

Silvest., v. *Fugere*, num. 2. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 6, art. 4, v. *At vero ratio*. — Sà, v. *Judiciales actus*, de Reo, n. 9. — ¹ Tr. 29, cap. 7, n. 62 et 63. — ² Tr. 29, cap. 7, n. 51. — ³ Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 7, resp. 2. — ⁴ Disp. 40, n. 39. — ⁵ Tr. 40, cap. 9, n. 270. — Azor, part. 3, lib. 13, cap. 24, dub. 3. — ⁶ Lib. 2, cap. 31, dub. 5, n. 31. — ⁷ Disp. 10, de 8° Praet., qu. 3, punct. 2, n. 13. — ⁸ Loc. cit., n. 31 et 32. — ⁹ Bonac., loc. cit., n. 15. — Less., loc. cit. — ¹⁰ Lib. 24, n. 148. — ¹¹ Loc. cit., n. 274. — ¹² Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5, n. 103. — ¹³ Disp. 40, n. 44 et seqq. —

^{b)} Salmant., loc. cit., n. 51, obiter quidem, sed expresse tenent eandem sententiam, quae a S. Doctore sat probabilis habetur: « De reo innocente, inquit, qui secundum allegata et

« Unde resolves:

« 1°. Regulariter reo licet fugere, etiamsi « custos carceris grave damnum inde passurus sit (saltem nisi juraverit se mansurum); quia utitur suo jure et nulli « facit injuriam. (Filliucius ⁵, Azor, Lessius ⁶). Nisi tamen caritas aliud suadeat, « ob damnum custodis praeponderans. — « Vide Bonacina ⁷, Lessium ⁸.

« 2°. Multo magis licet fugere ne capiatur; vel etiam a ministro apprehendente « se excutere: non tamen illi vim inferre, « vulnerando, percutiendo, etc. — Ibid. ⁹ « et Reginaldus ¹⁰ ».

282. — « 3°. Licet etiam, saltem in foro « conscientiae, custodes (praecisa vi et injuria) decipere, tradendo v. gr. cibum et « potum ut sopiantur, vel procurando ut « absint; item vincula et carceres effringere. Quia cum finis est licitus etiam « media sunt licita. — Et licet alii captivi « per effractum parietem simul elabantur, « non tenebitur de damno; quia tantum « est ejus causa per accidens, cum jure « suo utatur. — Nec refert quod leges « et magistratus quidam tales effractores « graviter puniant; id enim fit quod vel « contrariam sententiam sequantur, vel ex « praesumptione quod vim intulerint custodibus, vel quod propter bonum rei « publicae ea poena statuta sit. Filliucius ¹¹, Tanner ¹², ex aliis multis. Vide « card. de Lugo ¹³ ».

Idem (id est quod liceat effringere carceres) probabiliter sentiunt cum Busenbaum, Cajetanus, Sotus, Valentia, Navarrus, Toletus, Lessius, Lugo, Sà et complures, cum Salmant. ¹⁴ et Roncaglia ¹⁵; contra Covarruvias, Silvestrum, Tabiena, etc.

Cajetan., in 2° 2^{ae}, qu. 69, art. 4, ad 3^{am} quaest. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 5, qu. 6, art. 4, ad 2. — Valent., in 2° 2^{ae}, disp. 5, qu. 13, punct. 4, v. *In proposito*. — Navar., Man., cap. 17, n. 102. — Tolet., lib. 5, cap. 58, n. 4. — Less., lib. 2, cap. 31, dub. 5, n. 36. — Lugo, loc. cit., n. 44. — Sà, v. *Judiciales actus*, de Reo, num. 9. — ¹⁴ Tr. 29, cap. 7, num. 67. — ¹⁵ Tract. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8, resp. 3. — Covar., Variar. lib. 1, cap. 2, num. 14. — Silvest., v. *Accusatio*, qu. 16; et v. *Fugere*, num. 1. — Tabien., v. *Accusatio*, num. 13.

probata convictus est nocens, et propter hoc a iudice ad mortis damnatur supplicium; licet enim iste se possit etiam defendere et resistere iudici, fugiendo, aut in aliquo conventu

An autem tunc reus teneatur reficere damnum illatum in carcerem, ferra vel parietes frangendo, etc.? — Affirmant Lessius ^{a)}, Cajetanus ^{a)}, Sotus, cum Salmant. ¹. Sed probabile est oppositum cum Salmant. ², Bañez, Valentia, Sayro; quia illud damnum evenit per accidens. Caeterum qui habet jus ad suam vitam tuendam habet etiam jus ad damnum alteri inferendum in bonis, si pro defensione vitae opus sit damnum illud inferre.

Consentiunt etiam cum Busenbaum, Salmant. ³ et Roncaglia ⁴ in dicendo quod liceat reo decipere custodem ut possit fugere: modo tamen (addunt) tales actus et verba adhibeat ut possit custos fraudem agnoscere. Secus tamen, si custos advertere nequeat; quia tunc nullo modo dici potest quod custos sciens et volens damnum ex fuga illi obveniens patiat. Ita Salmant. ⁵, quorum auctoritati obsequium servo.

Sed non valeo intelligere cur reo, cui licitum est fugere, non liceat etiam artes adhibere ad fugiendum (dummodo mendacia non adhibeat), etiamsi illas custos non possit advertere, et ex fuga damnum ei sit obventurum; cum reus tunc utatur jure suo, et damnum custodi per accidens eveniat. Favet mihi doctrina quam cum Busenbaum et pluribus tenent iidem Salmant. ⁶, nempe quod damnatus

Sotus, de Just., lib. 5, qu. 6, art. 4, ad 2. — ¹ Tr. 29, cap. 7, n. 78. — ² Loc. cit., n. 77. — Bañez, in 2° 2^{ae}, qu. 69, art. 4, propos. 3. — Valent., in 2° 2^{ae}, disp. 5, qu. 13, punct. 4, ante concl. 4. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 18, n. 22. — ³ Loc. cit., n. 65. — ⁴ Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8, resp. 5. — ⁵ Loc. cit., n. 65. — ⁶ Tr. 29, cap. 7, n. 67. — Cajetan., in 2° 2^{ae}, qu. 69, art. 4, ad 1^{am} dubitat. — ⁷ Loc. cit., n. 77. — ⁸ Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8, resp. 5. — ⁹ Loc. cit., n. 64. — ¹⁰ Lib. 2, cap. 31, dub. 6, n. 40 et 41. — ¹¹ Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5,

aut ecclesia se occultando, non tamen per vim et violentiam, iudicem aut ministros vulnerando et necem infligendo ».

282. — ^{a)} Lessius, loc. cit., n. 37, v. f., ita sane docet; sed notat vix in usu esse hanc restitutionem; unde pro praxi fere reincidit in sententiam cui S. Alphonsus adhaeret. — Cajetanus vero, loc. cit., forte insinuat obligationem damnum reparandi his verbis: « Hic autem, non est quaestio de damno pretii vinculorum aut serarum carceris; facile enim dici potest, quod effractor solvere tantundem est paratus ».

^{b)} Tabiena, v. *Accusatio*, n. 13; Angelus,

ad mortem bene potest effringere carceres ad fugiendum, licet ex fuga damnum obveniat custodibus, ut expresse docet Cajetanus apud Salmant. ⁷. Ratio, quia tunc reus dat operam rei licitae.

Asserunt autem Roncaglia ⁸, et Salmant. ⁹ cum Tabiena ^{b)}, Angelo ^{b)}, etc., bene licitum esse reo carceris custodem corrumpere pecuniis; quia, ut dicunt, reus jus habet ad suam vitam servandam, et nullum praeceptum adest id prohibens. — Sed huic doctrinae nec etiam possum acquiescere. Nam, licet quisque jus habeat ad vitam, nemo tamen potest alterum inducere ad faciendam actionem intrinsece malam; actio autem custodis, si ostium reo aperiat ad fugiendum, certe est intrinsece mala, cum peccet contra suum officium; nescio igitur quomodo possit ad illam custos positive induci.

283. — « 4°. Illis qui non sunt ministri « justitiae, licet non solum consilio juvare « reum ut fugiat, sed etiam suppeditis « instrumentis, v. gr. funibus, lima, etc.; « quia finem alteri licitum illi suadere, et « ad eundem media proponere licet. — « Lessius ¹⁰, Tanner ¹¹, Silvius, Turrianus, « Vasquez ».

Ita etiam probabiliter tenent Cajetanus, Lessius, Sanchez, Lugo, Sà, etc., cum Salmant. ¹² et Roncaglia ¹³; contra Sotum, Silvestrum ^{a)}, Tabiena ^{a)}, Valentia, etc., apud

n. 106. — Silvius, in 2° 2^{ae}, qu. 69, art. 4, qu. 2, ad 3. — Turr., in 2° 2^{ae}, de Just., disp. 51, dub. 3. — Vasq., in 1° 2^{ae}, disp. 174, cap. 3, n. 25. — Cajetan., loc. cit., ad 5 dubitat. — Less., loc. cit. — Sanch., Consil., lib. 6, cap. 4, dub. 10, n. 1 et 5. — Lugo, disp. 40, n. 56. — Sà, v. *Judiciales actus*, de Reo, n. 9. — ¹² Loc. cit. n. 71 et 72. — ¹³ Loc. cit., qu. 8, resp. 4. — Sotus, de Just., lib. 5, qu. 6, art. 4, ad 2. — Valent., in 2° 2^{ae}, disp. 5, qu. 13, punct. 4, v. *Ad 2^{am} probationem*.

v. *Fugere*, n. 1, dicunt licitum esse reo aliquem corrumpere pro vita servanda.

283. — ^{a)} Silvester, v. *Fugere*, n. 1, v. f., postquam dixit licitum esse ipsi reo fugere, non tamen vincula nec carcerem effringere, paulo inferius subdit: « Et idem dico de suffragantibus, quia licet, modo faciat bono fine et sine violentia alicujus et scandalo alicujus, maxime custodis ». — Et cum Silvestro plane consentit Tabiena, v. *Accusatio*, n. 13, i. f.; sed v. *Jurare*, n. 11, § *Quarta dubitatio*, sese retractat loquens de reo ad mortem damnato, et dicit verius videri licitum esse illi carcerem effringere.

Doctrina
Hermani
Busen-
baum de fu-
ga.

Damnum
carceris,
probabili-
ter non re-
ficiendum.

Decipere
custodes
(secluso
mendacio),
licitum.

Pecunia
corrumpere,
illicitum.

Juvare
reum ad fu-
gam licet,
praeter-
quam mini-
stris justi-
tiae.

Innocens
damnatus
secundum
probata:

Probabili-
ter potest
fugere et
positive re-
sistere.

Limitatio. Salmant.¹, et contra Elbel^{b)}. — Recte vero limitant Roncaglia² et Salmant.³ cum Lugo, si fuga rei esset perniciose reipublicae, puta si reus esset grassator viarum aut similis.

Juvare in efractione carceris, illicitum. « 5°. Non tamen licet juvare in efractione carceris; ut habet communis ». [Cum Roncaglia⁴] « Tum quia executio ipsa efractionis soli reo licita est, propter jus vitae conservandae; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. — Lessius⁵; vide Bonacina⁶ ».

Damnatus ut fame pereat potest sumere cibum oblatum. 284. — Quaeritur hic 1°. *An damnatus ut fame pereat teneatur cibum sumere si ei offeratur?* — Certum est quod potest, ut docet S. Thomas⁷ cum communi.

Sed probabilius non tenetur. Alii tamen dicunt etiam sumere teneri; quia quilibet debet suam vitam servare omni licito modo quo potest. Ita Cajetanus, Bañez, Covarruvias, etc., cum Salmant.⁸ Et his consentit Lugo^{a)}, qui tamen admittit posse reum semel vel iterum respicere cibum clam oblatum. — Sed probabilius non tenetur; quia aliud est vitam positive perdere, aliud vitam negative non conservare: hoc enim licitum est reo ex recto motivo justitiae, ut poenam subeat sui criminis, sicut potest non fugere cum possit, ut diximus. Ita Roncaglia⁹, cum Sayro, Soto, Tabiena^{b)}, Majore, apud Salmant.¹⁰, qui satis probabile vocant: et oppositum censendo probabilius non sibi conveniunt; cum in eodem tractatu de Rest.¹¹, teneant bene posse aliquem in naufragio cedere tabulam amico, ob eandem ratio-

nem nostram, quia hoc non est directe se necare, sed vitam non tueri quod ex causa honesta licitum est.

Quaeritur 2°. *An liceat aliis cibos reo subministrare?*

Respondetur ex communi doctorum: Hoc licet omnibus, praeterquam ministris; sed nemo ad id tenetur, quia, eo ipso quod quis ad fame pereundum damnatur, privatur jure ut sibi ab aliis in extrema necessitate succurratur. — Ita S. Thomas¹²; Cajetanus, Sotus, Sà, etc., cum Salmant.¹³

An autem reus ex praecepto iudicis possit ipse se occidere? Duplex est probabilis sententia. Vide dicta de quinto Praec., Lib. III, n. 369.

285. — « Quaes an reo liceat appellare.

« Resp. Si sciat sententiam esse justam et juste processum esse, non licet (licet tamen supplicare); quia id esset iudici calumniam imponere. Immo injuste appellans tenetur de damno. Si vero putet sententiam iniquam esse, aut injuste processum esse, aut si diversae sint opiniones, potest appellare. — Vide Tanner¹⁴, card. Lugo¹⁵, Sanchez ».

Pro majori intelligentia dicimus licere quidem reo ad iudicem supremum appellare, non solum si sententia inferioris fuerit injusta, sed etiam si secundum allegata fuerit justa, at reus habeat pro se novas probationes. Salmant.¹⁶ cum Navarro^{a)}. — Secus tamen, si sententia lata fuerit

Offerre ei cibum licet, praeterquam ministris justitiae.

Quando liceat appellare.

In sententia criminali dubie justa, licitum.

omnino justa, nec oppositum probari potest. Salmant.¹

Quid, si justitia sententiae latae sit dubia?

Resp. In causa criminali et capitali potest profecto reus appellare ad iudicem superiorem; ut Salon, Sotus, Bañez, Salmant.² Et hoc etiamsi jus rei sit minus probabile; quia dicunt doctores citati cum Corella^{b)}, Lumbier, Torrecilla et Filguera, apud Salmant.³, quod existente pro reo opinione probabili, licet minus probabili, pro ipso est judicandum ex regula juris 11, in 6°: *Cum sunt partium jura obscura, reo favendum est potius quam actori.* — Vide dicta n. 210, Qu. 1, in fine.

Secus autem dicendum in causa civili,

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo.

Confessarius quid agere debeat cum reo.

286. — « Resp. Observanda sequentia: « 1°. Instruat eum quod quae secum in foro conscientiae agit, cum iudicibus non communicentur; ideoque sive sit nocens sive innocens, id ei nec prodesse nec obesse possit. — Ratio, quia alias multi conantur se falso probare innocentes, ut a confessario juventur: alii contra, falso se innocentes dicunt, quod timeant ne confessarius conferat cum iudicibus, ipsique revocentur ad torturam.

« Unde expedit: 1°. Ut non temere evulget confessarius accepta extra confessionem. — 2°. Ut ad confessionem sacramentalem reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidae; vix enim adigi poterit ut omnia fateatur, ob timorem, ne vel deferatur vel cogatur eadem fateri iudici; ante tamen de contritione agendum est. — Delrio⁶, Tanner⁷.

« 2°. Ne cogat importunis modis reos ut se tales fateantur: tum quia vere qui-

quando certe jus contra reum minus probabile est; quia tunc superior, si iuxta opinionem minus probabilem pro reo iudicabit, certe inique ager: ex propos. 2 damnata ab Innocentio XI; ut Salmant.⁴

Sed quid, si dubium sit an iudex superior juste laturus sit sententiam pro reo?

In tali casu, probabiliter Salmant.⁵ cum Busenbaum dicunt posse reum appellare, etiam in causa civili. Quia, cum mentes hominum sint diversae, forte opinio quam iudex inferior minus probabilem censuerit, superiori probabilior apparebit; et hoc experiri non sine justa causa licite potest reus, cum jus probabile jam pro se habeat; et ita esse praxis videtur omnium appellantium.

« dam rei non sunt, et victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel a confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilege; tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione et vera ad Deum conversione: de hac ergo laboret, et sequetur bona confessio, non autem contra. — Tanner^{a)}.

« 3°. Caveat ne coram reo censeat modum procedendi iudicalem: proindeque communiter non admittat querelas de injuria facta, cum non sit confessarii ea iudicare, sed ad poenitentiam disponere.

« 4°. Etsi quidam auctores permittant iudici uti dolis bonis ad crimen eliciendum: non tamen id licet confessario, ne ministerium ejus infametur.

« 5°. Non licet (secundum concilium Autisiodorensis⁸) palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. — Vide Tanner⁹.

« 6°. Expedit habere cognita indicia et probationes, deprehensas in iudicio

¹ Tr. 29, cap. 7, n. 71. — ² Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 8, resp. 4, i. f. — ³ Loc. cit., n. 75. — Lugo, disp. 40, n. 58. — ⁴ Loc. cit., resp. 4. — ⁵ Lib. 2, cap. 31, n. 44. — ⁶ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 3, punct. 2, n. 19, v. f. — ⁷ 2^a 2^a, qu. 69, art. 4, ad 2. — Cajet., in 2^a 2^a, qu. 69, art. 4, ad 8 dubit. — Bañez, in eumd. art., post concl. 6, v. Sed major difficultas. — Covar., Variar. lib. 1, cap. 2, n. 10. — ⁸ Tr. 29, cap. 7, n. 80 et 83. — ⁹ Tr. 15, qu. 3, cap. 2, qu. 9. — Sayr., Clav., lib. 12, cap. 18, num. 28. — Sotus, de Just., lib. 5,

qu. 6, art. 4, v. Restat autem. — Major, in 4, dist. 15, qu. 22, § Quaeritur 4, i. f. — ¹⁰ Tr. 29, cap. 7, num. 81 et 83. — ¹¹ Tr. 18, de Restit., cap. 2, n. 34. — ¹² 2^a 2^a, qu. 31, art. 2, ad 3. — Cajetan., in 2^a 2^a, qu. 69, art. 4, ad 8 dubit. — Sotus, loc. cit. — Sà, v. Judiciales actus, de Reo, n. 11. — ¹³ Tr. 29, cap. 7, n. 84 et 85. — ¹⁴ Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5, num. 100. — ¹⁵ Disp. 40, num. 31 et seqq. — Sanchez., Consil., lib. 6, cap. 4, dub. 2. — ¹⁶ Tr. 29, cap. 7, num. 38.

^{b)} Elbel, part. 4, confer. 1, de Homicidio sui ipsius, n. 17, ex parte dumtaxat contradicit; admittit enim cum S. Alphonso et ceteris, licere « adjumentum, v. g. funem in ordine ad fugiendum » reo praestare; sed omnino negat licitum esse « fugitivo cooperari ad violandam ipsam custodiam principalem, seu ad efringendum ipsum carcerem ».

284. — ^{a)} Lugo, disp. 10, n. 30, cum his revera consentit, casu quo « modus esset illum clanculum sustentare, ita ut mortem illam eva-

dere posset ». Ceteroquin, ut notat S. Alphonso, concedit reum posse semel aut iterum oblatum cibum respicere.

^{b)} Tabiena, v. Accusatio, n. 14, i. f., ita sane tenet; sed sibi non consentit, ut notant Salmanticenses: nam, v. Jurare, n. 11, § Quarta dubitatio, verius sibi videri ait illum non teneri ad comedendum.

285. — ^{a)} Apud Navarrum, quamvis a Salmant. auctor iste hic citetur, id reperire nequivi.

^{b)} Corella, tr. 15, cap. 7, n. 90, ait sententiam ferri posse in favorem rei, etiam cum opinione minus probabili.

Filguera., Lucerna decretal., in propos. 2 Innoc. XI, § Imo in criminalibus. — ² Tr. 29, cap. 7, n. 48. — ³ Loc. cit., n. 47. — ⁴ Loc. cit., n. 48. — ⁵ Lib. 6, cap. 1, sect. 3. — ⁶ Tom. 3, disp. 4, qu. 5, dub. 4, n. 84. — ⁷ Can. 33 et 34, celebrat. anno 578; cfr. Labbe, tom. 6, col. 645. — ⁸ L. c., dub. 5, n. 128

286. — ^{a)} Tanner, loc. cit., qu. 4, dub. 5, n. 97, non asserit omnia quae hic a Busenbaum dicuntur, sed solum: Si reus se putet bene

« ipsumque modum processus: ut et prudens dentium possit in suo foro agere, et iudicem, sicubi opus, prudenter admodum ».

In confessione, quid examinandum.

287. — « 7°. In confessione examinet: 1°. An consortes criminis prodiderit (si secundum supradicta tenebatur); et quidem, si falso alios infamarit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo torturae. Vide Tanner¹ et dicta Dubio superiore. — 2°. Si saga sit, quo tempore, qua occasione in magiam sit lapsa: ut, si postea neget, convinci possit in eodem foro. — 3°. In qualitatem superstitionis, an ex animo christianae fidei renuntiaverit, daemonem adoraverit, falsa de Deo et aeternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, praesertim conjunctis, ut marito, liberis; et an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessae aperiat fraudes daemones, instruatque quomodo iis deinceps occurrendum; atque inter caetera suadeat fidei professionem et frequentem Symboli repetitionem ».

Prudentia in usu confessionis.

288. — « 8°. Saepae non expedit post supplicium iudici significare, reum in extremis denuntiationes revocasse: tum quia iudices id parvi faciunt (quam recte, vide Laymann et Tanner²); tum quia frangit sigillum sacramentale, si non petita li-

centia, innocentiam denunciati evulget, cum eo ipso revelet peccatum denuntiantis. — Quare, si aliquando iudicem monere expediat, rogandus est reus ut id extra confessionem et coram testibus dicat, eo fine ut iudex moneatur ».

289. — « 9°. Si alicujus innocentiam ex confessione colligeret (quod etsi difficile, non tamen impossibile esse docet Tanner³), id iudici aperire, ac pro reo intercedere periculosum est: tum quia post publicatam rei confessionem, ei non creditur; tum quia, si plures audiat, hoc ipso aliorum nocentiam de illis tacendo videtur confirmare, cum fractione sigilli; tum quia, si rei cognoscant eum pro innocentibus intercedere, occasionem arripient eum callide sua facinora celandi. — Vide Laymann⁴, Tanner⁵ ».

Prudentia in intercedendo pro reis.

290. — « 10°. Etsi pro reis, etiam iuste damnatis, intercedere aliquando possit, maxime apud magistratum supremum (juxta Scripturam, Prov. xxiv: *Erue eos, etc.*), valde tamen prudenter et moderate id faciendum; quia relaxatio potest esse illicita, iudexque (non tamen confessarius, nisi ea praeviderit) fieri reus malorum omnium quae ex liberatione sequuntur; immo et ipsi imputantur, cum ex officio debuerit impedire. — Vide Bonacina⁶, Tanner⁷ ».

DUBIUM IX.

Quae obligatio Medicorum, Pharmacopoeorum et Chirurgorum.

Scientia et peritia sub gravi requisitae.

291. — « Resp. Tenentur ii in primis, quando tale officium petunt vel suscipiunt, sub gravi obligatione sufficientem tem habere scientiam sive peritiam. — Navarrus⁸, S. Antoninus^{a)}, card. de Lugo⁹.

Servanda in curandis infirmis.

« Deinde in curandis infirmis, servare sequentes regulas:

« 1°. Ordinarie debent sequi opinionem medicorum securas et tutas. Ratio est

¹ Tom. 3, disp. 4, qu. 5, dub. 4, n. 103 et 104. — *Laym.*, lib. 3, tr. 6, cap. 5, n. 25. — ² Loc. cit., dub. 4, n. 101. — ³ Loc. cit., n. 88. — ⁴ Loc. cit. — ⁵ Loc. cit., dub. 4, n. 95 et seqq. — ⁶ Disp. 10, de 8° Praec., qu. 2, punct. 7, n. 7. —

« periculum et damnum proximi. — Ita Bonacina, Laymann, Sanchez¹⁰.

« 2°. Quando certum aliquid est pharmacum, quod nimirum certo infirmis profuturum est, tenentur illud adhibere, omisso eo de quo dubitatur; quia alias imprudenter proximum in periculo relinquent.

« 3°. Si non sint certa pharmaca, debent adhibere probabiliora et tutiora;

⁷ Tom. 3, disp. 4, qu. 4, dub. 5, n. 109. — ⁸ Man., cap. 25, n. 60. — ⁹ De Just. et Jure, disp. 37, n. 1, v. *Ratio*. — *Bonac.*, disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9, n. 21 et seqq. — *Laym.*, lib. 1, tr. 1, cap. 5, § 3, n. 15. — ¹⁰ Decal., lib. 1, cap. 9, n. 41.

agere negando, aut saltem graviter non peccare, « posse confessarium dissimulare; quod in praxi notandum est ».

291. a) S. Antoninus, *part. 3, tit. 9, cap. 2, in princ.*; et *part. 2, tit. 1, cap. 19, § 4*, de casu plane simili, nempe de iudice tractat.

« tum quia alioqui salutem proximi in discrimen adducerent, tum quia tenentur fungi officio, quantum possunt, cum minimo proximi periculo et damno.

« 4°. Quando nulla est spes de salute infirmi, nec adest remedium nisi dubium, de quo scilicet dubitatur num profuturum an nociturum sit, possunt, immo debent illud adhibere. — Ratio, quia sic infirmi negotium utiliter geritur; et si mors sequatur, ipsis non imputabitur, cum alias spem vitae non habeat. Laymann¹, Filiucci², Bonacina³ ». [Est probabile, juxta dicta *Lib. I, n. 46*].

Peccata medicorum.

« Unde resolves: 1°. Medicus peccat: 1°. Si absque sufficienti peritia gravem morbum curare tentet. — 2°. Si occurrente gravi et insolito morbo speciali studio operam non impendat. — 3°. Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum quam profuturum. — 4°. Si medicamenta inexplorata explorandi gratia adhibeat; praesertim quando de iis non est opinio probabilis, et habet medicamenta probabiliter utilia. — 5°. Si non bene perspecta morbi natura, temere adhibeat remedia obvia vel periculosa, praesertim cum discrimine vitae vel gravis laesionis. — 6°. Si, agnito aegroti periculo, opportune non adsit, aut necessariam curationem negligat, aut medicos alios adhiberi non permittat. — 7°. Si aliquid suadeat Dei honori vel praecepto.

« contrarium, v. gr. incantationem, pollutionem, superstitionem, etc. — 8°. Si facile et sine necessitate a jejuniis absolutus, carni esum permittat. — 9°. Si aegrotantem pauperem in periculo constitutum contemnat. — Vide Bonacina⁴, Navarrus⁵, Azor⁶, Escobar⁷ ».

Recte hinc dicit Croix⁸, peccare medicum qui omittit medicinas praescribere pauperibus in gravi periculo constitutis.

« II°. Pharmacopola peccat: 1°. Si rudis et ignarus munus exerceat. — 2°. Si sine arte vel diligentia medicamenta conficiat. — 3°. Si melle in potionibus pro saccharo utatur. — 4°. Si unum medicamentum pro alio (nisi tamen esset aequale bonum et non majoris pretii), contra medicum praescriptum, cum gravis damni periculo porrigat ». [Vide dicta de Contract., *Lib. III, n. 821*]. « Vide Salas⁹. — 5°. Si medicamenta ad non parandum vel ad fetum expellendum vendat. — 6°. Si pharmaca vendat inutilia, etc. — Vide Escobar¹⁰ ».

Peccata pharmacopolarum.

« III°. Peccat chirurgus: 1°. Si sine scientia et peritia sufficienti vulnera curare tentet, cum periculo erroris. — 2°. Si medicum, quando gravitas vulneris exigit, non consulat. — 3°. Si lucri amore curationem protrahat. — 4°. Si mercedem justo majorem exigat. — 5°. Si abortus causa venam aperiat, aliudve remedium adhibeat. — Vide Escobar¹¹ ».

Peccata chirurgorum.

DUBIUM X.

Quae obligationes Mercatorum, Opificum et caeterorum Saecularium.

292. — « Resp. Eae patent ex dictis de septimo Praecepto. — Ex quibus resolves:

« I°. Mercator peccat: 1°. Si venenum vel alia prohibita vendat, cum suspicionem pravi usus ». [Vide dicta *Lib. II, n. 71*]. « — 2°. Si paratus sit quodcumque pretium, etiam injustum ab emptore accipere. — 3°. Si rem carius quam supremo pretio vendat ob dilatam solutionem. —

Peccata mercatorum.

« 4°. Si mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus et mensuram imminuat. — 5°. Si in emptorum injuriam monopolium injustum instituat; merces omnes unius generis sibi comparet, immoderato quaestu pro libito vendendas. — 6°. Si merces ab eo qui non novit, emat pretio minore, vel cariore vendat ignorantibus. — 7°. Si merces veteres et inutiles novis admisceat, et vendat eodem pre-

¹ Lib. 1, tr. 1, cap. 5, § 3, n. 15. — ² Tr. 21, cap. 4, n. 152. — ³ Disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 9, n. 21 et seqq. — ⁴ Loc. cit., n. 20 et seqq. — ⁵ Man., cap. 25, n. 60 et seqq. — ⁶ Part. 1, lib. 2, cap. 17, quaer. 11. — ⁷ Tr. 2, exam. 3, de Peccat., n. 34, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660,

n. 66). — ⁸ Lib. 4, n. 1534, i. f. — ⁹ De Contractib., tract. de Emptione, etc., dub. 34, a. n. 4. — ¹⁰ Loc. cit., n. 35, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, num. 67). — ¹¹ Loc. cit., num. 36 et 37, edit. Lugdun. s. d. (al. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, n. 68 et 69).

« tio utrasque. — 8°. Si iusta tributa de-
 « fraudet. — 9°. Si tempore debito cum pos-
 « sit, non solvat creditoribus, cum gravi
 « eorum damno. — 10°. Si mercibus solvat
 « quod pecunia debet contra creditoris
 « voluntatem. — 11°. Si diebus festis pu-
 « blice emat vel vendat contra consuetu-
 « dinem permissam. — 12°. Si juret falso
 « se tanto pretio merces comparasse. —
 « 13°. Si contractum ineat quemcumque,
 « dubitans de ejus justitia. — 14. Si emat
 « res furtivas, etc. Vide Escobar ¹ ». —
 [Vide dicta *de Restit., Lib. III, n. 569.*]
 « II°. Bibliopola peccat: 1°. Si vendat li-
 « bros prohibitos vel lascivos. — 2°. Si li-
 « brum defectu laborantem vendat pro
 « integro, etc. — Vide Escobar ².

« III°. Argentarius sive aurifaber pec-

« cat: 1°. Si aes pro auro vel argento ven-
 « dat. — 2°. Si auro vel argento plus aeris
 « misceat quam ars requirit; et emptoribus
 « mixtionem non significet, neque minuat
 « pretium. — 3°. Si ex rebus furtivis ali-
 « quid emat mala fide. — 4°. Si communem
 « lapillum pro pretioso vendat, vel pre-
 « tiosum pro vili emat, etc.

« IV°. Sartor, sutor et caeteri opifices
 « peccant: 1°. Si jurent se tali die opus
 « perfecturos, quod sciunt vel dubitant
 « non futurum. — 2°. Si plus materiae exi-
 « gant quam ad opus sit necessarium;
 « aut partes alicujus momenti quae super-
 « sunt, retineant sine voluntate domini.
 « — 3°. Si diem festum sine gravi causa
 « violent per se vel per suos famulos, etc.
 « — Vide Escobar ³ ».

Peccata
argentario-
rum.

Peccata
ceterorum
opificum.

Peccata
bibliopola-
rum.

¹ Tr. 2, exam. 3, de Peccat., n. 43, edit. Lugdun. s. d. (al. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, n. 75). — ² Loc. cit., n. 46,

edit. Lugdun. s. d. (al. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, n. 78). — ³ Loc. cit., n. 52. (al. n. 84).